БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1955 ОКТЯБРЬ 15 СУББОТА № 207 (3401)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда (1 арын).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазы Н. А. Булганинга АКШ-тың Президентизи Дуайт Д. Эйзенхауэрниң чагаазы (1 арын).

Финлянд Республиканың Президендизи Ю. К. Паасикиви биле Финлянд Республиканың Премьер-Министри У. Кекконенге эштер К. Ворошилов болгаш Н. Булганиниың телеграммалары (1 арын).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде (1 арын).

Партийжи улуртулганың деңнелин бедидер (2 арын).

Ираниың Чазаанга Совет Чазактың медеглели (2 арын).

Д. Шагдыр.— Аныыр сезонунга организастыг белеткениң турар (2 арын).

В. Чижов. — Мастерскааларның ажылынга контрольду күштелдирер (3 арын).

С. Алеет. — Кышка белеткелди күштелдирер (3 арын).

ФЕЛЬЕТОН: **Г. Алексеев.**—Олчалыг чер (3 арын).

А. Евсеев. — Англияның экономика талазы-биле бергедээшкиннери (3 арын).

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының күүсекчи бюрозунуң сессиязы (4 арын).

Индонезияда парламент соңгулдалары (4 арын).

РАЙОННАРНЫҢ ПАРТИЯ КОНФЕРЕНЦИЯЛАРЫ

Амгы үеде бистиң областың районнарының партия конференциялары болуп эртип турар.

Районнарның партия хуралдары болгаш конференциялары болза, областың партия организациязының амыдыралында политиктиг улуг ужур-дузалыг болуушкун болур. Партияның район комитеттериниң бо чылын болуп эртип турар отчёттары болгаш соңгулдалары социалистиг үлетпүрүү болгаш көдээ ажыл-агыйны улам ыцай хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген ажылчы чоннарның канчаар-даа ажок улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы кедүрлүүшкүнүнүң үезинде эртип турар. Областың ажылчы чоннары амгы хүннерде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удавас болур XX съездизинге ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң чаа-чаа чедишкиннери-биле ужуражыр дээш калбарган социалистиг чарышка сырый каттышканнар.

Районнарның партия конференциялары бистиң мурнувуста тургустунган ажыл-агыйжы болгаш политиктиг сорулгаларны чедишкинниг шиитпирлээринче бүгү ажылчы чоннарны улам сырый моолизастаарының демдээ-биле эткилээр.

Конференцияларга келгилээн делегаттар партийжи иштики демократияга, принципиалдыг шүгүмчүлелге болгаш бот-шүгүмчүлелге үндезилээш, — партия райкомнары, оларның бюролары, секретарылары канчаар ажылдап келгениниң дугайында түңнелди кылып, партийжи-политиктиг болгаш партийжи-организастыг ажылдарның деңнелин түс-түс районнарда ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң чедишкиннериниң түңнелдеринге холбаштыр анализтеп көөрлер.

Эткен отчёттуг үениң дургузунда районнарның партия организациялары социалистиг көдээ ажыл-агыйның мурнунда тургустунуп келген чаа сорулгаларның политиктиг болгаш улус ажыл-агыйжы улуг ужур-дузалын бүгү ажылчы чоннарга калбаа-биле пропагандалавышаан, колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле улам быжыглаар дээш чүткүлдүг ажылдап, оларны мергежилдиг кадрлар-биле хандырып, көдээниң ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжын калбартып, көдээ ажыл-агый продуктуларын кажангызындан-даа артык албекшиткен.

Ооң ачызында бо чылын областың колхозтарында чазын тарыыр культуралар 18 муң гектар, а совхозтарга 3060 гектар өскен. Кукуруза, картофель болгаш ногаа культураларының тарылгазы дыка калбарган. Мал ажылының хөгжүлдезиниң планы күүсетинген. Область тараа белеткелиниң, эштти, сүттү күрүнеге дужаарының болгаш садарының планнарын хуусаа бетинде күүсеткен. Областың чурт үлетпүрү улам-на сайзырап турар.

Ынчалза-даа чедишкиннерни улам быжыглаары, ажыл-агыйның бүгү адырларына күрүне планнарын ыяавыла долдур болгаш ажыр күүседир дээш демисел көдээниң болгаш хоорайның бүгү ажылишчилериниң изиг күзели, кошкаш дивес чүткүлү апарган. Ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы кедүрлүүшкүнүнүң авангардында коммунистер чоруп турарлар.

Көдээ ажыл-агыйны болгаш үлетпүрүү, идеология ажылын партия органнары канчаар удуртур ужурлуун коммунистер эки билирлер. Ынчангаш олар районнарның партия конференцияларының ажылынга идепкейлиг киржип, боттарының удуртукчуларының ажылын оларның отчёттарын дыңнаарының, оларны шүгүмчүлээриниң аргазы-биле хынап турарлар.

Баштайгы болуп эрткилээн конференцияларга коммунистерниң берип турар саналдары болгаш шүгүмчүлелдери болза, партийжи-организастыг болгаш политиктиг ажылдарның деңнелин улам бедидер, ылангыя партия эге организацияларының ажылдарын экижидер, ажыл-агый чедишкиннерин улам өстүрер, ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын улам чаагайжыдар дугайында оларның сонуургалдыының болгаш чүткүлдүүнүң херечизи болуп турар.

Бай-Тайга районнуң партия конференциязынга шүгүмчүлел күштүг болуп эрткен. Партия райкому кадрларны шын шилип алырынче, дешпидеринче болгаш кижизидеринче, шиитпирлериниң күүселдезин хынаарынче болгаш организастаарынче, идеологтуг ажылды күштелдиреринче кичээнгейни дыка кошкак угландырганын конференцияның киржикчилери шыңгыы шүгүмчүлээннер. Кадрларны оларның политиктиг болгаш ажылгыр шынары-биле шилип алырының доктаатынган партийжи принциптерин партия райкомунуң бир дугаар секретары турган эш Торжу боду баштааш үреп турган. Ооң ужурунда районда колхозтарның удуртур ажылдакчылары үргүлчү солчур чоруктарга таварган келген. Ынчангаш район мал болгаш чер ажылының хөгжүлдезиниң кол-кол планныг онаалдаларын күүсетпээн.

Тожу районнуң партия конференциязы болгаш Эрзиниң коммунистериниң отчёт-соңгулдалыг район хуралы болза, ол районнарның партия комитеттери совет албан черлеринде партия организацияларын удуртурун дыка кошкатканын айыткан. Партийжи удуртулганы чүгле чаңгыс талалап турар чорукту болдурбазын коммунистер чөптүг негеп турарлар. Ылаңгыя партияның Эрзин райкому чүгле колхозтарже сагыш салгаш, а совет албан черлериниң партия организацияларының ажылының четпестерин эскербейн турган.

Таңды районнуң партия конференциязынга келген делегаттар колхозчулар болгаш механизаторлар ортузунда масса-политиктиг ажыл чогуур деңнелге эде тургустунмаанын чөптүг шүгүмчүлээннер. Партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң колхоз бүдүрүлгезинге удуртулгазы дец-дески эвес. Ол дугайын районда колхозтарның мал ажылындан ап турар продукциязының хемчээлиниң дыка ылгалдыы херечилеп турар. Ол болза, районда мурнакчыларның дуржулгазын бүгү ниитинии болдурбайн турарының херечизи болур деп конференция айыткан.

Партия ажылында четпестерни болгаш чазыгларны адаандан шүгүмчүлээри база ол дугайында бот-шүгүмчүлелди кылыры бистиң күжүвүстү кошкадыр эвес, харын улам-на быжыглаар дээрзин уттуп болбас. Ынчангаш конференцияларга боттарының отчёдун бээр удуртукчулар илеткелдерни баш бурунгаар ыяк белеткээри, аңаа шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди эки калбартыры, ажылга ханы анализти бээри чугула.

Советтер, профэвилелдер, комсомол организацияларының, улус өөредилге органнарының, кадык камгалалының болгаш культура-чырыдыышкын болгаш өске-даа албан черлериниң ажылдарынга партийжи удуртулганың айтырыгларын конференциялар ханызы-биле чугаалажып эртер херек. Ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң кайы-даа участоктарында ажыл-херектиң байдалы конференцияларның киржикчилериниң кичээнгейниниң төзүнге турза чогуур.

Партия конференцияларының шиитпирлери коммунистерниң адаандан кедүрүп үндүрүп турар саналдары-биле болгаш шүгүмчүлелдери-биле холбашкан, райкомнарның практиктиг ажылдарында илерээн четпестерни узуткаарынче угланган, тустус районнарның социалистиг үлетпүрүнүң база көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң перспективтиг сорулгаларын тодаргай айыткан болур ужурлуг.

Конференцияларның делегаттары районнарның партия комитеттерин соңгуур. Политик талазы-биле бышкан, культурлуг, партия ажылын билир, делгем билиглиг, бүгү-ле чогаадыкчы болгаш дешпилгелиг чүүлдерни деткиир база оларны хөгжүдер аргалыг, партияның болгаш улустуң хөрээнге бердинген, авторитеттиг болгаш идепкейлиг коммунистерни партия райкомнарының удуртур ажылынче дешпидер херек.

Районнарның партия конференциялары — областың партия организациязының ажылын моон соңгаар улам бедик деңнелче кедүреринге улуг рольду ойнаар, партияны болгаш чазакты долгандыр бүгү коммунистерниң сырый каттыжышкынын, бедик организастыг чоруун, дайын чы аргалыын улам быжыглаар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазы Н. А. Булганинга АКШ-тың Президентизи Дуайт Д. Эйзенхауэрниң чагаазы

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазы

мындаагылар НИКОЛАЙ А. БУЛГАНИНГА

МОСКВА.

Хүндүлүг дээрги Дарга,

Шериг объектилерин дугайты информация солчурунун дугайында, а ол ышкаш бистиң ийи чурттарывыстың девискээринге кайы-кайызы агаардан разведка кылырын шиитпирлээр дугайында июль 21-де Женевага мээң саналымга хамаарыштыр 1955 чылдың сентябрь 19-тагы Силериниң чагаазар дээш Силерге өөрүн нетиргеним үдегейдээрин күзеп тур мен.

Силер хөй санныг айтырыгларны тургузуп турар-дыр Силер, ынчалзажок амгы үеде мээң кылып турарым чүүлдерден хөй чүүлдерни кылырын эмчилер чөпшээревээн шагда, оларга харыылап шыдавас-тыр мен. Канчаарга-даа долу харыы бээр төлээде, мээң чөвүлекчилериниң баштай ажылдаары негетинин турар-дыр, а ол ажыл долузу-биле чоруп турар.

Ынчалзажок мээң Женевага саналымны Силериниң бүгү талалыг көрүп турарыңар мени ам сорук киирип турар-дыр деп медеглээрин меңээ чөпшээреп көрүңер. Ол дугайты чөпшээрежилгени бүгүнү кадыкшыдып турар арга кылдыр эвес, харын Женевага мээң медеглээним ышкаш, ийи талардан агрессчи эвес чоруктуң угаан-бодалын көргүзер, ынчангаш амгы үеде туруп турар коргуушкуннарның болгаш сезиглээшкиннериниң алаан кезиин арылдырыкы дег чаа байдалды тургузар кылдыр бистиң чедип ап шыдаарывыска идеген турар мен. Ол боду-ла үнелиг херек болур. Ол дээрге, бистиң улустарывыстың болгаш делегейниң бүгү улустарының бедик идегелдеринге таарыштыр инспекциялардың бүгүнү хаара тудуп турар планнарын тургузарынга хамаарыштыр деңнилгени чедип алырын эвес-ле болдунар арталыг кылып турар деп бодаар мен.

Бистиң чурттарывыстың стратегтиг пунктуларынга инспекция белүктерин таарыштыр тургузарынга хамаарыштыр Силериниң саналыңарның дугайын утпаан мен, ынчаарга бир эвес ол чорук мээң чугаалаанымы чүүл дугайты эң эки сагыш-бодалды тургузарынга дузалаар деп санап турар болзунарза, бистер аңаа база чөпшээрежип болур бис.

Эң эки күзелдер-биле

Силерге сеткилдиң ханызындан

Дуайт Д. ЭЙЗЕНХАУЭР.

Денвер, Колорадо
1955 чылдың октябрь 11.

Финлянд Республиканың Президентизи

дээрги мындаагылар Ю. К. ПААСИКИВИГЕ

Найырал, кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында совет-финлянд Керээниң күштүг болур хуусаазын узадыр дугайында 1955 чылдың сентябрь 19-та Москвага ат салдынган Протоколду болгаш Порккала-Удтуң девискээрин Финляндияга дедир эгидер дугайында Дугуржулганы Совет чазактың киирип келгенин өзугаар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму күштүг болдуруп бадылаан.

Айыттынган Дугуржулгаларны Финлянд Республиканың Сейми база бир үн-биле чүүлдүгзүнүп көргенин болгаш дээрги Президент Силериниң оларны күштүг болдуруп бадылаанынарны меңээ дыңнаткан.

Моон-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш мээң бодумдан чүректиң ханызындан байырны дээрги Президент Силерге дамчыдарын, а ол ышкаш Финляндияның улузунга чаагай чоруктуң болгаш чечектелишкиннинг күзелдерин илергейлээрин меңээ чөпшээреп көрүңер.

Айыттынган Дугуржулгаларның күштүг болуп киргеши Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның аразында найыралдың база бүзүрежир чоруктуң харылзааларынга бистиң чурттарывыстың улустарының эрге-ажыктарынга, бүгүнити тайбыңның эрге-ажыктарынга таарыштыр быжыгарының болгаш улам ыцай хөгжүүрүнүң хөрээнге чаа, чугула үе-чада болуп демдеглетинер дээрзинге бүзүреп турар бис.

К. ВОРОШИЛОВ,
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы.

Финлянд Республиканың Премьер-Министри

дээрги У. КЕККОНЕНГЕ

Найырал, кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразында Керээниң күштүг болур хуусаазын узадыр дугайында 1955 чылдың сентябрь 19-та Москвага ат салдынган Протоколду, а ол ышкаш Порккала-Удтуң девискээрин Финляндияга дедир эгидер дугайында Дугуржулганы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Финлянд Республиканың Президентизиниң күштүг болдуруп бадылаанынга холбаштыр мээң сеткилдиң ханызындан байырымны хүлээп алырын Силерден диледим.

Айыттынган Дугуржулгаларның күштүг болуп киргеши совет болгаш фин улустарның чаагай байдалынга таарыштыр, улустарның тайбыңның болгаш айыыл чок чоруунуң чаагай байдалынга таарыштыр Финляндияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында найыралдыг харылзааларны база кайы-кайызын билчир чоруктуг улам ыцай быжыглаарының хөрээнге эки бараан болур дээрзинге Совет чазак бүзүреп турар.

Н. БУЛГАНИН,
ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазы.

ССРЭ-ниң революция музейиниң бажыңын чаартып кылыры

Москвада Горький кудумчузунда эртебурунгунуң каас-чараш бажыңын дыка хөй совет кижилер кончуг эки билирлер, ол дээрге ССРЭ-ниң революция музейидир. Ол болза, найыралдың кайгамчык эки архитектуралыг болгаш төөгүлүг тураскаалдарының бирээзи.

Ол орду-бажыңны архитектор А. Менелас деп кижи чогаалчы М. Херасковка XVIII вектиң ийиги чартыында тудуп кылган, а 1812 чылда болган ертүүн соонда шылгарангай орус архитектор Дементий Жилярдиниң талазындан өзугаар катап тургустунган.

Ам музейниң бажыңын эде кылып чаартып эгелээн. Моспроект институдунуң чаартылга мастерскаязынга чогаадып кылган төлевилелди өзугаар музейниң мурнуу талазын шаандакы хевирин-өзугаар катап тургузарының талазы-биле улуг ажылдарны кылырын планнап көргеен.

Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээринин мурнуу чарыында Горький кудумчузун чаарткан болгаш алаан алгыткан турган. Шынары багай эрги бажыңнарны тудугжулар өскээр көжүрүп каапкан. Оларның орнунга чаа бажыңнарны туткан, а чамдык бажыңнарны хөнызынче көжүргүлээн. Революция музейиниң бажыңын кудумчунуң ханызынче көжүрери берге болган. Ынчангаш, музейниң бажыңын ол черинге тургузу шаандакы хевирин өзугаар катап чаартып кылыр.

Музейниң бажыңының төп кезээнин мурнуу херимин демирлеп кылган турар. Хаалгаларының тудуун ак даш-биле кылып күүседир.

(СЭТА).

Донбасста хөмүр даштың аныяк району

СЕЛИДОВКА. (Сталино область). Селидовкада хөмүр даштың «Селидовуголь» деп чаа трестизи тургустунган.

Мурнунда чүгле көдээ ажыл-агыйлыг тургэн Селидовка район ам Бүгү-эвилел одалгазының улуг бүдүрүлге төвү кылдыр чаартынып турар.

Сөөлгү үеде чаа ажыттынгылаан хөмүр даш бар чаа черлерде дыка хөй чаа шахталар тургустунуп турар, ол дээрге Донбасс бассейнинде эң улуг шахталар болур. Чаа беш чыл планында ажыглалга киирер деп белеткеп турар «Лисовская», «Южно-Селидовская», «Котляровская» болгаш өске-даа шахталар бир хүн-дүн иштинде 4-тен 6 муң тонна чедир хөмүр дашты бээр. Улуг эвес дөрт шахталарны дүргедеткен метод-биле дерип кылып турар ынчаарга оларны 1956 чылдың чазынында ажыглалга киирер.

Шахталарның чаа хоорайы база өзүп турар. Чуртталганың 50 хире каас-чараш улуг бажыңнары туттунган, чаа школаның, хлеб заводунун, өске-даа албан черлериниң болгаш культура-амыдырал черлериниң бажыннары туттунуп турар.

(СЭТА).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

Экскурсантылар-биле ужуражыышкын

Украинаның, Белоруссияның, РСФСР-ниң төп областарының колхозчуларының, ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының муң-муң өг-бүлелери чоокта чаа Алтай, Красноярск крайларның, Кемерово, Новосибирск, Иркутск, Омск болгаш Сибирьниң өске-даа областарының байлактыг хөй черлерлиг районнарынче көжүп барганнар. Оларның дыка хөйү Сибирьниң колхозтарынга болгаш совхозтарынга ажыддаанының баштайгы чылында-ла улуг-улуг чедишкиннерни чедип ап, Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилери болганнар.

Октябрь 13-те Культура бажыңынга делгелгеге келген көжүп барган экскурсантылар-биле ужуражыышкын болган. Оларга төрээн чери болу берген Сибирь дугайын олар улуг ханыышкын-биле чугаалаанар.

Бо чылдың мартта П. Т. Забарин болуунуң өг-бүлези-биле кады Белгород областан Омск областың Дробышевский районунуң «Тиилелге» колхозунче көжүп барган.

Оларны эки уткуп алганнар базы биле бажыңны берген, ооң соонда эки бажыңны тудуп берген деп Забарин чугаалаап турар. Өг-бүле саныныг 2—5 муң рубльдерни дедир эгитинмезин-биле берген, инектерни, хаван ооларын, куштарны, 4 центнер тараазы берген. Бисти өөрүшкүлүү-биле хүлээп алган колхозка илии-биле ажылдап киришкен бис.

Дуржулгалыг малчын эш Забарин дораан-на фермаларның бирээзиниң эргелекчизи болу берген. Ол кайгамчыктыг чедишкиннерни чедип алган. Бо чылын инек бүрүзүнүң ортумак саалдазы 2900 килограмм четкен. Эш Забарин эки ажылы дээш хүндүлүг бижик болгаш шак-биле шанналкан.

Хакас автономнуг областа «Май 1-зи» колхозта чаа үш өрээл бажында украин колхозчу А. М. Ищук бодунуң бүгү өг-бүлези-биле чурттап эгелээн.

Ооң чугаалап турары болза: Мен ам кукуруза өстүрер талазы-биле звено удуртукчузу болуп турар мен. Ол ажыл меңээ Украинага-ла таныш чүве, Сибирьниң байдалдарынга кукурузаның бедик дүжүдүн өстүрүп ап болур деп чүвеге бүзүрээн мен. Бистиң звеновустуң дуржулгазы ону бадыткап турар. 120 гектарның бүрүзүнден бистер ортумаа-биле 550 центнер ногаан чемнерни болгаш 60 центнер кукуруза баштарын сүт-быштак кылдыр өстүрген бис. Эки өдекшитинген 20 гектар шелдүн гектарындан-на 35 центнер кукуруза тараазын алган бис.

Кайы хире кайгамчыктыг кукуруза баштары-дыр, көрүп көрүңер!

Эш Ищук кукурузаның аңаа эвес улуг баштарының боодаан көдүрген. Зал диниттиг адыш часкаашкыны-биле колхозчу хөрээженни шаннаан.

Алтай крайның Павловский районунуң Калинин аттыг колхозунуң даргазы А. И. Божко эрткен ылын ол колхозка көжүп барган кижилерге көргүскен улуг дузаламчының дугайын чугаалаан. Оларның аразында Сибирьге ажыктыг хөй-хөй эки бызанчылар, саанчылар, хаван ажаакчылары, садчылар бар болган. Хөй-хөй көжүп барган кижилер баштайгы чылда-ла кончуг эки көргүзүглерни чедип алганнар. Чижээ, хаван ажаакчызы Наталья Павленко төрүүр хаван бүрүзүнден-не 20 хаван ооларын алган. Ол ам делгелгениң киржикчизи.

Көжүп келгеннериң келген чоруу хову ажылындан, мал ажылындан, сад ажылындан колхозтуң бедик орулганы алырынга, улуг тудугну калбартырынга дузалаан.

(СЭТА).

Ыяш тарыкчылары мичуринчилер

«Ыяш ажыл-агыйының» павильонунуң ыяштар өстүрген участогу чурттуң янзы-бүрү черлериниңден БКАД-га кээп турар ыяш тарыкчыларының ужуражыышкыннарының ынакшаан чери, Совет Эвилелиниң аърга-ыяштарында болгаш парктарында үнүп турар эң үнелиг ыяш болгаш чыраа үнүштериниң 200 ажыг хевирлерин бо чурумалдыг булунда чыылдырган.

Күстүң чайынныг будуктары-биле каастатынган тарымал ыяштар ам онза чараш. Хадыннар болгаш ясеньнер алдын сарыг, кленнар болгаш калиналар кыза берген.

Мурнуу чүктүң ыяштары соңгу чүктүүбиле мында холужа берген. Эвкалипт деп алаан каш аныяк ыяштар чыскаалдыг турар. Олар чүгле ийи харлыг болза-даа үш метр чедир узап үне берген. Күскү соок дүнелер турза-даа, ыяштар ам-даа ногаан бүрүлер-биле шыптынмышаан турар, бо ыяштар Москваның соогунга шыдашпас чүве төлээде оларны ам удавас чылыг бажыңнарже киире бээр. Ооң чанында аккөксүмээр ногаан өңнүг чиңге инелерлиг, кожагар хевирлиг чолдак шиви турар. Шивиниң узуну чартык метр хирезинде, ооң хары 22 чыл.

Ыяш тараан участоктуң булуңнарының бирээзинде грек тоорук сывының дыка бедик бөлүк ыяштары турар. Олар хөй чылда кандыг-даа шывыг чокка Москвада өзүп турар болгаш чимизин берип эгелээн. Латви ССР-ниң Эртемнер академиязының чиңгине кежигүнү А. М. Озолдуң сүмелээн аргазы-биле мурнуу чүктүң бо ыяштарын өстүрген. Ооң ол аргазы болза, үнүп келген үрезиннерни соокка чаңчыктырып тургаш өстүрери болур. Ол-ла арга-биле кара болгаш куу тооруктарны ол өстүрүп турар, ооң ыяштары база-ла эки өзүп, делгелге черинде кыштап турар.

Чүгле Совет Эвилелиниң эвес, харын делегейниң өске-даа чурттарының аъргаыяжының үнүштери болур хөй ыяштарның аразында ыяш тарыкчылары мичуринчилериниң өстүрүп алганы онза ыяштар өзүп турар.

Профессор С. С. Пятницкийниң өстүрген хайнак дуб ыяштары. Олар бедик чаагай болгаш мурнуу чүктүң кандаашкынныг ховуларынга эки үнери-биле онзалатынып турар. Профессор А. С. Яблоковтуң шиштелчек будуктуг теректери дөргүнде үнүп турар. Олар Москва чоогунуң эң соок кыжын тоовайн эрттирип турар. Теректериниң аразында Москва чоогунуң фундук деп ыяжы база эки өзүп турар. Бо болза, мурнуу чүктүң тооруун бистиң аңаа лешин тооруу-биле хайнакташтырыш тургаш Яблоковтуң өстүрүп үндүрген тоорук чимистиг чаа үнүжү болур. Москва чоогунуң фунтук ыяжының тооруу улуг, чуга карттыг болгаш чемижи улуг болгаш чаагай амданныг.

Дыка улуг шарланнар көрүкчүлериниң хайгааралын хаара тудуп турар. Бо болза, Яблоковтуң дыка дилеп чораан аъргаыяш иштинден тып алган ыяжы болур. Бо шарлан дыка дүрген үнер болгаш кончуг улуг хемчээлдиг болур, ооң үнелиг чүвези болза, ооң өзээнин ириичел эвези болур.

Сибирьниң пөөгүн аңаа хадыга хайнактаан, дүрген өзер болгаш дүрген чимис бээр пөштү ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының аъргa-ыяш институдунуң өстүрүп алган солун ажылын ында көргүскен. Аңаа пөш 25—30 чыл болганда тоорук берип эгелээр, ынчаарга хадыга хайнактаан пөш ийи үш чыл болгаш-ла тооруун берип эгелээр.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму октябрь 11-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң бадыладыры-биле киирип келгени дараазындагы документилерни көрген:

а) Найырал, кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Финлянд Республиканың аразында 1948 чылдың апрель 6-дагы Керээниң күштүг болур хуусаазын 20 чыл узадыр дугайында Протоколду база

б) Порккала-Удтуң девискээрин шериг-далай базазы кылдыр ажыглаар эргелериниңден Совет Эвилелиниң ойталаарының болгаш ол девискээрден совет чепсектиг күштерни үндүрер дугайында Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Финлянд Республиканың аразында Дугуржулганы.

Үк Протоколга болгаш Дугуржулгага ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң төлээлеткенин өзугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазы Н. А. Булганин база Финлянд Республиканың Президентизиниң төлээлеткенин өзугаар — Финляндияның Премьер-Министри Урхо Кекконен болгаш Камгалал Министри Эмиль Скуг 1955 чылдың сентябрь 19-та Москвага ат салганнар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң бадылаанын база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының күүлдүгзүнүп көргени айыттынган Протоколду болгаш Дугуржулганы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму күштүг болдуруп бадылаар деп шиитпирни хүлээп алган.

Партийжи удуртулганың деңнелин бедидер

Таңдының XI райпартконференциязындан

Таңды районның партия конференциязынга СЭКП райкомунун отчёттуг үениң иштинде ажылының дугайында отчёт илеткелди СЭКП райкомунун секретары эш Зайцев кылган.

Партияның XIX съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның Пленумнарының төөгүлүг доктаалдарын амыдырал кырынга күүседир дээш демиселге районнуң партия организациязы әлээн чедиишкиннерни чедип алганын илеткелчи болгаш санал берген делегаттар демдеглээн.

Районнуң тараачын болгаш арат ажылагыйларының 97,2 хуузу коллективизастатынган. Колхозтар организас, ажылагый талазы-биле әлээн быжыккан. МТС-терниң болгаш совхозтуң машина-техниктиг базазы өскен. Районнуң үлетпүр комбинадының ажылы экижип турар. Комбинат иишти продукция бүдүрериниң планын бо чылдың 8 айларының иштинде 110 хуу күүсеткен.

Районнуң МТС-теринде, колхозтарында, «Элегес» совхозта болгаш үлетпүр бүдүрүлгелеринде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турар мурнакчыларның саны өскен.

Бай-Хаак МТС-тиң Калинин аттыг колхозка ажылдап берип турар, эш Ермолаевтиң трактор бригадазы трактор ажылыныц чыл онаалгазын 119 хуу күүсеткен болгаш 4382 килограмм кывар, чаар материалды камнап алган. Тракторист эш В. Ермолаев бо чылын 2,5 чылдың нормазын күүсеткен. Комбайнерлер эштер Бобков, Хромцов болгаш өскелер-даа чыл онаалгазын ажыр күүсеткеннер.

«Революцияның чалбыжы» колхозтуң сүт-бараан фермазының ажылдакчылары инектен сүт саалдазын көвүдедир дугайында социалистиг чарышты эгелээн болгаш боттарының сөзүн әәлеп шыдаанар. Ол колхозтуң мурнакчы саанчылары эштер Шумова, Шведова олар боттарынга быжыглаан инектериниң бирәзинден-не өртүмаа-биле 2180—2038 килограмм сүттү сагган, эштер Фролкова, Тарыймаа, Билчирмаа олар бир инектен-не өртүмаа-биле 1500 килограмм ажыг сүттү сагганнар.

«Элегес» совхозтуң саанчылары инек бүрүзүнден-не 1800 килограмм сүт саар планныг тургаш, бир инектен-не өртүмаа-биле 1865 килограмм сүттү сагганнар.

Малчыннар Ноокай, Ланзыы, Тапылдай олар 100 баш хой бүрүзүнден-не 108—110 хураганнарны ап, менди өстүргеннер.

Оон-биле чергелештир СЭКП райкому, оон бюрозу болгаш партияның әлээн хөй эге организациялары өчёттуг үениң иштинде партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылга үндезин экижидилгени чедип албаанын идеткелчи болгаш санал бергеннер демдеглээн.

Колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаар айтырыг СЭКП райкомунуң хүн-бүрүдеги кичәәнгейинге турбаан. Буденный аттыг, Жданов аттыг колхозтар амдыгаа чедир-ле әвәәш орудгалыг, чавыс бараанныг ажыл-агыйлар болуп артпышаан. Бай-Хаак, Балгазын МТС-тер четчир санныг машина-техникабиле болгаш кадрлар-биле хандыртынган болза-даа, ол МТС-териң ажылынга партийжи удуртулганы СЭКП райкому четпес боттандырып келгениниң, олар районнуң колхозтарының материал-техниктиг базазы болур хүлээлгезин бүрүн күүсетпәән. Бай-Хаак, Балгазын МТС-тер техниканы кончуг багай ажыглап турарлар. Чижә, Бай-Хаак МТС-ке тракторларның, комбайнарның 60 хуузу, Балгазын МТС-ке 52 хуузу ажыглатынмайн келген.

СЭКП райкомунуң бюрозу, оон секретарылары эштер Зайцев, Харченко, Пахабов олар МТС-терниң ажылынче ханылап кирбейн турганнар. МТС-терде партия эге организациялары партийжи политиктиг ажылды ажыл-агыйжы сорулгалардан хоорук чорудуп, МТС-терниң мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринче механизаторларның болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай әртемниглериниң күжениишкиннерин мобилизастаарын четпес боттандырганнар.

Мал ажылында улуг четпестер бар. Мал өстүрериниң планы малдың чүүн аайы-биле болгаш колхозтар санынга чедир күүсетинмәән. Малдың кызыраар чоруу-биле демисел кошкак. Калинин аттыг, «Кызыл партизан», Сталин аттыг колхозтарга бо чылын 75—120 баш инектер болгаш әлээн хөй шәәр мал кызыраан. Малдың өлүп хораар чоруу-биле демиселди кошкак чорутпушаан, малдың чаш төлүн менди доруктурарын әлээн хөй колхозтар болгаш совхоз багай боттандырып келген. Малдың продуктулуун бедидер талазы-биле ажыл ыракта-ла куду деннелде. Район сүт саалдазының планын 86,6 хуу күүсеткен. Дүк кыргылдазынга, мал семиртилгезинге бедик көргүзүг чедип алдынмаан.

Малдың продуктулуун бедиринге малга бижыг чем суурну тургузары шиитпирлиг рольдуг турбуже, район сиген кезилдезиниң планын 60 хуу, силос салыышкынының планын чүгле 30 хуу күүсеткен. Бо чорук районнуң партия организациязы мал ажылының хөгжүлдези дээш доктаамал болгаш күжениишкиннинг демиселди чорутпайн турарын херечилеп турар.

Малдың уксаазын, колхозтарга зоотехниктиг хандырылганы экижидер ажыл багай организастатынган. Инектерни симменталь, хойну нарын дүктүг уксаалар-биле хайнакташтырып сайзырадыры районнуң перспективтиг планында көрдүнген болза-даа, организастыг хемчеглер сула чорутунган. СЭКП райкому, партия эге организациялары тускай әртемниглер-биле ажылды куду деннелде тургускан.

СЭКП райкому болгаш партия эге организациялары тудуг планын күүседиринге районда бар арганларны болгаш иштики курлавырларны долузу-биле ажыглап шыдаваан. Тудугнуң куду темпилиг чорутунуп келгениниң колхозчуларны өглерден бажыңнарже шилчидер айтырыг шиитпирлетинмәән. Ам-даа 87 өрегелер өглерде чурттавышаан.

Бүдүрүлге черлериниң ажылынга партийжи удуртулга куду деннелде. Районнуң бүдүрүлге черлериниң ажылчын, албан-хаакчыларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының ортузунга политик-кижизидилгелиг ажылды СЭКП райкому болгаш партия эге организациялары кошкак чорудуп, оларны ажыл-агый сорулгаларын чедиишкиннинг шиитпирләәринче четче мобилизаставайн келген. Бүдүрүлге черлериниң дериг-херекселдери четче ажыглатынмайн турар. Ында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс болгаш сагылга-чуруму кошкак.

Райүлетпүр комбинатта партия эге организациязы продукцияның шынарын бедидер, бот-үнезин чиигедир, бүдүрүлге планын күүседир талазы-биле кошкак демисешкен. Райүлетпүр комбинады бо чылын 60 муң туйбуну болгаш 70 тонна чугайны чедир бербәән, тергелерни болгаш шанактарны кылбайн турар.

Райпо, ыяш ажыл-агый чери бүдүрүлге талазы-биле бүдүрүлге планын база-ла күүсетпәәннер. Райкүүскомнуң тудугсептелге конторазы албан кылыр черлериниң, чурттарга бажыңнарының, бүдүрүлгениң болгаш культура-амыдыралдың тудугларын оожум темпи-биле тудуп турар.

СЭКП райкому, оон бюрозу улус өөредилгезиниң болгаш дадык камгалал органнарының ажылдарында четпестерни шиитпирлии-биле үзүткаарын чедип албаан. Районнуң школаларында өөредилгениң шынары ам-даа куду, әрткен өөредилге чылында 203 өөреникчилер дараазында класстарже шилчиириниң экзаменнерин тудуп шыдаваан.

Районнуң әмнелге четкизиниң ажылында четпестер хөй. Чонга медицина дузаламчызы куду деннелде. Бо ажылдарда четпестерниң үзүткатынмайн турарының бир чылдагааны болза, район болгаш суму Советтериниң организас-массалыг ажылының куду деннелинде. Район Совединиң күүскому, оон даргазы, СЭКП райкомунуң бюро кежигүнү эш Волчатов райкүүскомнуң килдистерин ыракта четпес удуртуп келген.

Партийжи организастыг ажылды Балгазын МТС-те партия эге организациязы сөөлгү үеде әлээн экижиткен. Ленин аттыг колхозта партия эге организациязының агитколлективи доктаамал ажылдап, чон ортузунга масса-политиктиг ажылды экижиткен. «Элегес» совхозта, «Революцияның чалбыжы» колхозта партия эге организациялары саанчылар ортузунга социалистиг чарышты калбартпышаан, оон үре-түннелдиг болурун чедип алганнар.

Оон-биле чергелештир СЭКП райкому, оон бюрозу, секретарылары болгаш килдистери өчёттуг үениң иштинде партия эге организацияларын четпес удуртуп келген. Оон түннелинде «Кызыл партизан», Жданов аттыг, Калинин аттыг колхозтарда, Балгазын школазында, райкүүскомда партия эге организациялары четпес ажылдап турар. Партияның ол эге организациялары партия хуралдарын ховар болгаш куду деннелге эрттирип, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди кызыы чорудуп турган. Аныяк коммунистер-биле ажылды кошкак чорудуп турар. Бүдүрүлге черлериниде партия эге организацияларын быжыглаар талазы-биле хемчеглерни багай чорудуп турар.

Партия чырыдыышкынында, политик-массалыг ажылда улуг четпестер бар. Чон ортузунга лекция, беседаны болгаш илеткелдерни ховар кылып келген.

Советтер профәвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларынга болгаш суд, прокуратура органнарының ажылынга партийжи удуртулганы СЭКП райкому бедитпәән. Бо четпестер болза, СЭКП райкому партия эге организацияларының ажылынче сиңнигип кирбейн, үстүү организацияларның болгаш боттарының үндүрген шиитпирлериниң күүседезин четпес организастап келгениниң болдунган.

Конференцияга санал берген делегаттар СЭКП райкомунуң ажылында четпестерни чидии-биле шүгүмчүләәннер.

«Революцияның чалбыжы» колхозтуң даргазы эш Федулов саналынга—бир әвес СЭКП райкому, оон бюрозу болгаш секретарылары партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылды СЭКП ТК-ның негелдезинге чедир көдүрүп шыдаан болза, бистиң район ажыл-агыйның сорулгаларын чедиишкиннинг күүседип шыдаар арганыг турган—деп чугаалаан. СЭКП райкомунуң бюрозу ажылды чаңгыс талалап көөр, чамдык чугула ажылдарны эскерип көрбейн эрттириптер турган. Эң ылаңгыя колхозтарны электрижидериниң болгаш мал фермаларын механизастаарының ажылынга кичәәнгей салдынмаан. Оон түннелинде районнуң колхозтарында механизастатынган чангыс-даа ферма чок.

СЭКП райкомунуң бюро кежигүнү эш Баранов бодунуң хүлээлгезин багай күүседип келген. Бюро кежигүннери, СЭКП райкомунуң Бай-Хаак, Балгазын МТС-териниң зона талазы-биле секретарылары эштер Харченко, Пахабов олар боттарының аразында харылзаа чок ажылдап турганнар. Областа чамдык хандырылга организациялары колхозтарга багай дузалажып турарын ол шүгүмчүлээн. Бистиң колхозувуска тараа кургадыкчызы ыяавыла хөрек, ону амдан эгелеп тудар деп шиитпирлээн бис. Сельхознабта оон кезектери чок болган. Облпотребсоюз колхозтарга шил, кадаг садарын боттандырбайн келген.

Сталин аттыг колхозтуң малчыны делегат эш Чамбал колхозчулар, ылаңгыя малчыннар ортузунга политик-кижизидилгелиг ажылдың куду деннелдиг чорутунуп келгенин шүгүмчүлээн.

— Колхозтуң мал ажылында ажылдап турар кижи мен, бистиң колхозтуң малчыннарының ортузунга политик-кижизидилгелиг ажылдар барык чорутунмайн келген. Малчыннар солуннарны хаая номчуп, чылдың ужунда, бажында хуралдарга кәәп турар боордан башка, олар кижизидилге ажылы-биле хаара туттунмаан. Оон түннелинде чамдык малчыннар ажылга харысалга чокталып турар. Колхозта күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак. Херәәжен колхозчулар ортузунда ажыл база-ла куду деннелде турып турар—деп эш Чамбал чугаалаан.

— Бистиң совхозтуң ажылы бо чылын экижип эгелээни шын, ынчалза-даа четпестер бисте ам-даа хөй. Ол четпестер совхоз директору эш Берсенов биле партия эге организациязының секретары мөөң аравыста харылзаа чок, четпес ажылдап турарывыстан үзүткатынмайн турар. Эш Берсенов хөй-ниити организацияларын, ажылчыннарның негелдезин тооп көрбес, улуургак чоруктарны болдуруп келген—деп ол совхозта парторганизациязының секретары эш Шикпер-оол чугаалаан.

СЭКП райкомунуң бюрозу, партия эге организациялары херәәженнерниң кижизидилгезинче кичәәнгей салбайн турарын эш Никитина шүгүмчүлээн. Сталин аттыг, Жданов аттыг колхозтарның баштаар черлери херәәженнерни колхоз бүдүрүлгезинче четче хаара тутпаанын ол демдеглээн.

— Районнуң үлетпүр комбинадының ажылын СЭКП райкомунуң секретарылары болгаш райкүүском даргазы эш Болчатов эки билбестер, олар аңаа көнчуг ховар барып турар болгаш ажылды анализтевейн келген. Бистиң ажылывыска областың чурт үлетпүрүнүң эргелели багай дузалажып келген—деп делегат эш Малышев шүгүмчүлээн.

Эштер Хыйыртан, Михайлюк олар СЭКП райкомунуң бюрозу, секретарылары партия эге организацияларының ажылын багай удуртуп турганын шүгүмчүләәннер.

— Партия райкомунуң ажылдакчылары колхозтарга баргаш, ажыл-агый айтырыгларын сонуургап, колхозтар даргаларыбиле чугаалашкаш, партия эге организацияларының ажылын тооп көрбейн, оон чаны-биле эрте бәәр, эге организация секретарларынга сүме бербейн баарлар. Партия эге организацияларының секретарларының семинарын организаставаан—деп эш Хыйыртан чугаалаан.

Эштер Тагба, Хорлуг-оол олар СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң талазындан колхозтарны четпес удуртуп турарын чидии-биле шүгүмчүләәннер. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң удуртур ажылдакчылары эштер Зайцев, Волчатов болгаш өскелер-даа колхозтарга көнчуг ховар барып, колхозтарның ажыл-чорудулгазынга анализ кылбайн, четпестерни үзүткаарынга боттуг дуза көргүспейн келген. Сумулар Советтери колхоз бүдүрүлгезинден дашкаар турып, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга дузалашпайн турар. Районнуң суд прокуратура, шагдаа органнары колхозтарның хөренгизин оорлап самчыгдаарлар-биле көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын үрәәрлер-биле кошкак демисежип турарын олар онзалап демдегләәннер.

* * *

Райкомнуң бирги организастыг пленумундан СЭКП райкомунуң бирги секретарынга эш Верзилинни, секретарынга эш Тамдаккайны, СЭКП райкомунуң МТС-тер зоналарының талазы-биле секретарларынга эштер Харченкону болгаш Пахабовту соңгаан.

Тускай әртемниглер колхозтарже

Партияның, чазактың кыйгырыын өзүгаар хөй-хөй тускай әртемниглер колхозтарга шуут кирип ажылдаар күзелин илереткен билдириишкиннерин колхозтарда бедик көдүрүүшкүннүг киирип турар.

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозка ажылдап турган МТС-тиң зоотехниги эш Люлюктуң колхозка кирер дугайында билдириишкинин өзүгаар ону хүлээп алган. «Колхозтуң ажыл-агыйын улам ынай быжыглаар улуг сорулганы барымдалааш, кажан-даа бүгү күжүм-биле колхозка ажылдаарымны хүлээнип тур мен» деп чугаалаан. Ворошилов аттыг колхозтуң агроному эш Золотухина, ол-ла колхозтуң зоотехниги эш Матвеев оларның билдириишкиннериң колхозтуң ниити хуралынга чугаалажып көргеш, оларны колхозка база бир үн-биле хүлээп алган.

Районда көдээ ажыл-агыйның тускай әртемниглери колхозтарга кирерин ам-даа уламчылап турар.

С. ТАМБА.

—o—

Колхозчуларда баштайгы авансы

Таңды районун Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели бо чылын әлбекшилиг дүжүттү өстүргеш, гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 14—17 центнер дүжүттү ажаап алган. Колхоз күрүнеге тараа дүжаар планын хуусаа бетинде күүседип, МТС-биле натура төлевирин үзе санашкан, келир чылдың үрезинин уруп алган.

Колхоз баштаар чери колхозтуң тараа курлавырын өөренип көргеш, күш-хүнүнге баштайгы авансыга, 1,5 килограмм тараа бәәрин шиитпирлээн. Чижә, мурнакчы малчыннар эштер Ланзыы, Арбытай, Оюн Орлов олар 2—2 тонна тараа алганнар.

Колхозчулар авансыга алган тараазының артыкшылдыын күрүнеге саткаш, культура-амыдыралдың эргежок чугула үүлдерин садып ап турарлар. Ынчангаш оларның материалдыг чаагай байдалы болгаш культурлуг деннели бедип турар.

О. ОПЕЕН.

Хандырылганы әки тургускан

Каа-Хем районнуң Бүрен-Хем школазының интернадында болгаш оон столовазында уругларның хандырылгазын бүгү талазы-биле үлегерлиг тургускан.

Интернатта 35 уруглар күрүнеиң долу хандырылгазында турар. Олар шупту демир орунналыг болгаш ону чоорганнарбиле бүрүн хандырган, уруглар орунналарын чараштыр әдип, өрәәлиниң иштин арыг-силиг тургузуп турар. Уругларның кичәәл кылырынга таарымчалыг байдалды тургузуп берген. Столовая, аш-чем-биле хандыртынган болгаш уругларга амданныг чемнерни кылып, хүн-бүрү чемнерни өскертип турар. Ында повар П. И. Яковлева үш чыл ажылдап турар.

Интернатта кижизидилге ажылын әки тургускан. Күш-культураның сула шимчәәшкиннерин уругларга эртенин-не кылдырып, арыг агаарга чанчыктырып турар. Олар хостуг шактарын чөп ажыглап, музыка-биле ойнап, номнарны номчуп, янзы-бүрү ырларны өөренип турарлар. Ырның болгаш күш-культураның бөлүмү доктаамал ажылдап турар.

И. САМУШКИН.

Иранның Чазаанга Совет Чазактың медеглели

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов Иранның ССРЭ-де херектеринге тур бүзүретирген дээрги Этесамини октябрь 12-де хүлээп алган болгаш аңаа дараазындагы медеглелди кылган:

«Англияның база киржип турары Багдад керәзи дээр турк-ирак-пакистан шериг эвилелинге Иранның Чазаа каттыжын кирер бодалдыы парлалгага чарлатынган медәәлерден Совет Чазакка билдингир апарган. Бо айтырыг дугайты Иран Чазактан Совет Чазакта дыннадыглар чок, ынчалзажок Совет Чазак айыттынган медәәлерниң улуг ужур-уткалыын көрбейн барып шыдавас.

Совет Чазак оон-биле холбаштыр дараазындагы чүүлүү медеглээри эргежок чугула деп санап тур:

Багдад керәзин чарганы болза тайбыңны болгаш улустар аразының айыыл чок чоруун быжыглаарынга сонуургал чок чамдык агрессчи бөлүктериниң чепсәә болуп турар. Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте шериг бөлүглежиишкинин тургусканын айтып турар. Ындыг бөлүглежиишкинни тургусканы оон-биле кады ол районнуң чурттарын колония талазы-биле хамаарылгалыг чоруккa тудар болгаш ону катап тургузар сорулганы салып турар.

Иранның ол шериг бөлүглежиишкининге каттыжын кирери Ортаакы болгаш Чоокку Чөөн чүктүң районунга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының эрге-ажыктарынга канчап-даа таарышпас болгаш Иранның Совет Эвилели-биле чаагай кожа-хелбәә харылзааларынга база Иранның сураглыг керәә хүлээлгелериниге удурланышкак болуп турар».

Дээрги Этесами айыттынган медеглелди Иранның Чазаанга дораан дамчыдарын медеглээн.

Аңныыр сезонунга организастыг белеткенип турар

Өвүр районнуң аңчылары бо чылдың өлүк тывыжының планын аңныыр сезонунуң үезинде чедиишкиннинг күүседирибиле колхозларда аңчыларның бригадаларын тургускаш, оларны бүгү тала-биле хынамчалыг белеткәән болгаш бригадаларның аңчылары бот-хүлээлгелерни социалистиг чарышка алган.

1954 чылда районнуң колхозтарындан аңткарган аңчыларның бригадалары өлүк тывыжының планын чедиишкиннинг күүсеткеннер, район әрткен 1954 чылда өлүк планын рубль-биле 117 хуу күүсеткен.

Районнуң аңчылары бо чылын дыка хөй өлүктү кирер. Райондан 147 аңчылар аңтаныры-биле белеткенип турарлар, олар районнуң аң талазы-биле байлак черлери Чайлаг-Хемнер, Камар, Торгалыг бажы болгаш Чадаана бажы, Хөндергей бажы Бора-Шай, Саглының Халыыннар ынчаар тус-тус бригадалар болуп алгаш аңнап үнеринге белеткенип турар.

Районнуң дуржулгалыг аңчылары Достай-оол, К. Бюрбю, Калга-оол, Сотпа, Самдан, Сюрюнмей әрткен 1954 чылда 1000 ажыг рубльдиң өлүүн кирген, олар бо чылдын сезонунда кижи бүрүзү 1500-тен 1700 рубль чедир түүнүг өлүктү тыпкаш боттарының төрәән колхозунга киририн бәәрин социалистиг хүлээлгеге ап турарлар.

Саглыда «Кызыл тук» колхозтуң хоочун аңчызы 67 харлыг эш Балчый-оол әрткен чылын сумуда живсырьё агентизинге 1700 рубльдиң өлүүн дужааган. Ол ам 1955 чылдың күскү, кышкы аңныыр сезонунда оон хөй өлүктү тыпкаш дужаарын хүлээнип алгаш, аңтаныырынга белеткенип турар.

Районнуң заготживсырьё конторазы күскү, кышкы өлүк тывыжының планын хуусаа бетинде күүседир дээш колхозтарбиле керәә чарарының ажылын бүрүн дооскан. Бо чылын өлүк тывыжын чедиишкиннинг күүседир сорулга-биле белеткел органнары ажылың планнап, аңчыларның белүк турар черлериниге чугула чүүлдерни, аш-чем продукциязын чедирерин эки организастаан.

Районнуң живсырьё конторазы сумуларда, колхозтарда белеткел хүлээп алыр агентилериниң харыысалгазын улгаттырып, өлүк дужаалгазын саат чокка чорударынга, аңчылар-биле чарган керәәзиниң күүседезинге хыналданы үзүктел чок тургузарын организастаан.

Чоокку үеде районнуң мурнакчы аңчыларының слёдун район төвүнге эрттирер

Д. ШАГДЫР.

Тудуг ажылын улам экижидер

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы тудуг материалдарын чогуур үезинде белеткеп алганы-биле тудуг ажылы эки чоруп турар. Бригада бо чылын чуртталганың 36 бажыңнарын тудар планныг тургаш, 36 бажыңнарның ханазын кылып дооскан, октябрьның эгезинге чедир чурттаганың 8 бажыңнарын болгаш чунар бажыңны, малчыннарга чурттаганың 6 бажыңнарын туткан, оон ыңай, әрткен чылын чедир кылдынмаан 4 бажыңнарны тудуп дооскаш ажыглалда кирген, мыйыстыг бода малга 2 кажааны, 2300 ажыг шәәр мал кирер кажааларны туткан.

Тудуг бригадазында ажыл организастыг чоруп турарының түүнелинде тудугжуларда ажыл нормазын хүн-бүрүде 120—170 хуу күүседип турар мурнакчылар хөй. Чижә, эштер Ширжиң, Нам-оол, Кунгаажап, Маалай, Калиндиви, Дарыма болгаш Очур олар нормазын доктаамал ажыр күүседип келгеннер.

Колхозта партия эге организациязы тудуг ажылынга удуртулганы экижиткен, тудугжуларның хуралын кылып, тудугжулар ортузунга социалистиг чарышты калбартып, социалистиг чарыштың түүнелин доктаамал кылып, ону көргүзүг самбыразынга, агитхуудуска чырыдып турар. Тудугжулар ортузунга агитас-массалыг ажылды калбарткан.

Тудуг бригадазында чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер база барын чугаалаза чогуур, тудугда тыртар күштү автомашинаны четче ажыглавас, өске ажылдарга ажыглаар чоруктар бар. Колхозта ыяш дилер пилорама доктаамал ажылдавайн келген, оон түннелинде дилиг материалы четпезинден колхозта чурттаганың болгаш культура-амыдыралдың тудугларының крышалары, кладовкалары амдыгаа чедир кылдынмаан. Тудуг бригадазы планын сан талазы-биле күүседип турда-даа тудугларның шынары дыка куду болуп турар.

Ынчангаш сорулга болза, тудугның шынарын экижидери дээш демиселди күштелдирери болур.

К. НУРЗАТ.

Чөөн-Хемчик районнуң Чыраа-Бажында «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң (колхоз даргазы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады эш Монгуш Сүлдемович Настык-Доржу) ажыл-агыйы чыл бүрү өзүп болгаш быжыгып турар. Артель бо чылын сүт саалдазының талазы-биле әлээн чедиишкиннерни чедип алган. Ылаңгыя саанчы Кувискаал бодунда быжыглаан инек бүрүзүнден 1447 литр сүттү саап алган.

Чурукта: Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң партия организациязының секретары эш Санчижап колхозтуң саанчыларынга бо чылын Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге экскурсиялап чорааныныңдугайын чугаалап берип турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Ниитиниң малын үлегерлиг кыштагладыр

БЕЛДИР-АРЫГ. (Телефон-биле). Тес-Хем районда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Биче-оол) бо чылын мал өстүрериниң күрүне планын (теведен өске) чүүн аайы-биле ажыр күүсеткен. Чедиишкиннерни быжыглаар, келир чылын оон-даа бедик көргүзүглерлиг болур ужурлуг. Ол болза, хамыктың мурнунда кышка белеткелден чугула хамааржыр. Ындыг турбуже, колхоз баштаар чери бо ажылды дыка четпес организастап турар.

Колхоз мал чеми белеткәәр планын күүсетпәән. Чаа сиген шөлдери шингәәтинмәән, суттарылда чорутунмаан, а ол ышкаш сиген кезилдезинге белеткел чок болганындан ол чугула ажылды кончуг орайтап эгеләән. Мооң уламындан Калинин аттыг колхоз сиген белеткәәр планын чүгле 64 хуу күүсеткен, силос салыр план база-ла ыракта күүсетинмәән. Комбайнбиле ажаатынган тарааларның саваны мынчага чедир бөлүнмәән.

Удуртулганың багай тургустунганындан бо чылын чаа кажаалар тудар план база күүсетинмәән, шәәр малга ам-даа 2 кажаа негетинип турар.

Мастерскаяларның ажылынга контрольду күштелдирер

Чоннуң калбак хереглел чүүлдерин бүдүрер мастерскаяларның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени күрүне орулгаларының инспекторларынга тывыскан. Ынчаарга бо чугула сорулганы боттандырар талазы-биле инспекторлар сула ажылдап турар.

Мастерскаяларның ажыл-чорудулгазынга контрольду кошкатканының түннелинде сөөлгү үеде оларның ажылынга улуг четпестер илерээн. Сан-хөө органнарының талазындан шынгыы контрольдуң чогун ажыглап алгаш, чамдык мастерскаяларның ажылдакчылары кирген акша орулгазын боттарынга ажыглап турарының фактылары көвүдээн.

Туранның үлетпүр комбинадының Туран хоорайда чурук тырттырар чери чурук тырттырган кижилерге квитанцияны аная саазынга бижип берип турар. Ук «квитанцияга» кижилерниң фамилиязын безин айытпайн турар. Тырттырган чуруктарның прейскурантызы бадылатынмаан. Чамдык кижилерни тырттыргаш квитанция бербейн турар. Комбинаттың даараныла цехи кандыг-бир кылыгларны даарааранда ажылчыннарга наряд бербейн турар. Чагыгларны хүлээп алырда болгаш бээрде квитанция биживес фактылар база бар.

Барыын-Хемчик райпозунуң Кызыл-Мажалыкта баш дүгү таарыыр черниң мастери Пубко эрги прейскурантыны ажыглап алгаш, баш дүгү тааркан кижилерни мегелеп турар. Ол баш дүгү тааркан кижилерге квитанция бербейн, оларның акшазын аная ап турар. Бо ышкаш чижекти адаана хоорайның баш дүгү таарыыр черинден база көрүп болур. Ында кээп турар кижилерге таарымчалыг байдал тургустунмаан, изиг суг, одекалон чок.

Кызыл хоорайда «Совет Тыванның беш чылы» аттыг үлетпүр артелиниң ажылында улуг четпестер бар. Артельдиң сапог даараар мастерскаязы улустуң чагын квитанция бербейн ап турар. Ол чорук мастерскаяга кирген орулганы ийи-чаңгыс кижилерге хууда ажыглаар арганы берип турар. Артельдиң кладовщиги эш Косигон чагыкчыларның чагын бээрде доктаатынган өртектен аңгыда «дузалаар материал» дээш 3 рубльди база немей ап турар. Июнь айда 6 эш идиктерни, сентябрь айда 3 эш идиктерни квитанция чокка даарааны илерээн.

Бо артельдиң Кызылдың чурук тырттырар чериниде хуу кижилер ажылдап, чурук тырттырганындан кирген акшаны боттары ажыглап турар. Ол-ла артельдиң рынок шөлүнде идик септээр мастерскаязында идиктер септээриниң доктаатынган өртектери чок. Мооң хараазы-биле мастер септээн идиктериниң хөлезинин бодунун туралааны-биле доктаадып турар. Чижээ, идик улдунун кагары доктааткан өртек-биле 7 рубль 88 копеек турда, мастер Солонцов ону 13 рубль кылдыр төледип ап турар.

Бо артельдиң идик даараар, шак септээр мастерскаяларының-даа, чурук тырттырар чериниң-даа кылган ажылының шынары дыка куду. Мооң үжүрүнде артельдиң мастерскаяларынга кылдырткан идиктер, септеткен шактар болгаш өскедаа чүүлдер чогуур хуусаазы четгейн чораан үрелип азы катап септедип турары таварылга эвес.

Артельдиң мастерскаяларында хомудал дептерлери чок, ынчаарга чамдык мастерскаяларда бар-даа болза, ону хереглээн кижилер ап шыдавайн турар. Хомудал дептерлери 1954 чылдың эгезинден бээр мынчага чедир хынатынмаан. Ында кирген саналдар болгаш хомудалдар кандыг-даа түннел чок арткан.

Артель баштаар чери мындыг фактыларны көре тура-ла, кандыг-даа хемчег албайн, ооң чамдык ажылдакчыларының хуу өнчүзүрек хөөннери-биле шиитпирлиг демиселди чорутпайн келген. Күрүне орулгазының инспекторлары бо дугайын билбейн турар деп болбас. Ынчалза-даа олар бо фактыларның чаны-оюле эртип, билбээченеп турарлар.

Кызылдың Раскова аттыг даараныла комбинадында улустуң чагын хүлээп алырда, бээрде квитанция биживес чоруктар ам-даа бар.

Үстүнде илерээн четпестерниң үнүп турар чылдагааны хамыктың мурнунда сан-хөө органнарының талазындан бо черлериниң ажылынга шынгыы контрольду тургуспааны-биле, ооң сөөлгү үеде сулараны-биле тайылбырлатынар. Мастерскаяларның орулгалыг ажылдаарын, бүдүрүлге планын деңдески күүседирин хандырарда база оларның бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының бот-үнезин чиигедирде сан-хөө органнарының контролюн шынгыырадыр, бүдүрүлгелериниң директорларының харыысалгазын бедидер ужурлуг.

В. ЧИЖОВ.

Ферманың ажылы багай

Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермазының ажылында улуг четпестер бар. Ферманың сүт продукция ажаан турар бажыңы бичии, ында саанчылар чурттаан турар, ооң ишти хирлиг, чугайлатынмаан, соңгалары шилдетинмээн, шалазы чок.

Ферма сүт продукцияны багай ажаап турар. Сүт кудар саваларны болгаш сүт тыртар машинаны чугбайн турарындан сүттүң болгаш сүттен алган продукцияның шынары куду, саанчылар саалда үезинде арыг-шеверни сагывайн, халат чокка ажылдап турарлар.

Ферманың эргелекчизи эш Д. Чамзырың саанчылар ортузунга кандыг-даа ажыл чорутпайн, онаашкан ажылынга харыысалга чоктаныр келген. Фермада учет ажылы багай, август, сентябрь айларда сүттүң үнген, киргенин шуут демдеглевээн. Чыл эгезинден бээр 5 учётчуктарны солаан.

Учёт-отчётту багай тургусканындан саанчылар боттарынга быжыглаан инектериндан чеже сүт саап алганын болгаш алырын билбестер.

О. МУНЗУК.

Областың чурт шинчилел музейиниң чанында ажыттынган областың аныяк натуралистериниң болгаш туристериниң 3 область делгелгезин хүнүң-не хөй-хөй көрүкчүлер магадап көрүп турар.

Чурукта: делгелгениң залдарының бирээзинде. Туран ортумак школазының өөреникчилериниң өстүргени «Васильевская» деп сорттуң бирээзи-ле он килограмм капусталарын Кызылдың школачыларының сонуургап көрүп турарлары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Кышка белеткелди күштелдирер

Барыын-Хемчик районнуң колхозтары болгаш совхозу бо чылын 8444 баш малга төлевилел-биле кылдынган эки шынарлыг 20 кажаа тудар тургаш, чүгле 4384 баш малга 14 кажаа туткан ийикпе, азы планын 70 хуу күүсеткен. 4587 баш малга 17 бөдүүн кажаалар тудар тургаш, 9271 баш мал кирер 31 бөдүүн кажааларны белеткээн.

«Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артели 1840 баш малга эки шынарлыг, 1200 баш малга бөдүүн кажаалар тудар планын күүсеткеш, 17 кыштагларның эрги кажааларының септелгезин доозуп, өдек-хөржөңин коптарып, мал кажаазынга төгер өдекти бөлүп белеткеп алган. Колхоз сиген болгаш силос белеткелин чедишкиннинг чоруткан болза-даа, савар бөлүп сараттаар ажылды организас чок чоруткаш, дыка хөй саваңны малга бастырып каан. Ол ышкаш «Ленин оруу», «Большевик», «Комсомол 30 чылы» колхозтар малга чаа кажаалар тудар, эрги кажаалар септээр ажылды багай эвес чорудун турар.

Ворошилов аттыг колхоз малга чаа кажаалар тудар планын үскен, шээр малдың 13 кыштагларындан чүгле 3 кыштагның кажааларының септелгезин кылган. Мал чемнери белеткээр планың күүсетпээн. Ол ышкаш «Совет Тыванның 5 чылы» көдээ ажыл-агый артели кышка белеткелди организас чок чорудун, кызыа чогуур планныг ажылдары күүсетинмейн турар.

Кышка белеткел «Барлык» совхозта дендин багай. Совхоз мал кажаалары тудар планын чыл-чылда күүсетпейн турарындан малының хөй кезин соок кажаларга, чамдыктары хар кырынга даштыгаа кыштап келген. Бо чылын кызза чогуур мал кажааларының тудуун шуут чорутпаан болгаш эрткен чылын тудуп эгелээн 100 баш быаалар турар кылдыр Бижиктиг-Хаяда тудун турар кажаазының, Берт-Ойда тудун турар ирт кажаазының тудуу ам-даа доозулбаан. Шак мындыг темпи-биле ажылдаар болза, совхоз чыл-чылда көвүдеп өзүп турар малды чылыг кажаалар-биле четче хандырып шыдавас. Совхозтуң турган девискээринге ажыл-агыйның бүгү талазы-биле үлегерлиг болур ужурлуг, колхозтар оон үлегер ап, боттарының ажыл-агыйын хөгжүдери билдингир. «Барлык» совхоз колхозтарга үлегер-чижек болурундан харын малга эки шынарлыг кажаалар тудуп, малды чылыг, тодуг кыш ажырар талазы-биле чамдык мурнакчы колхозтардан чыдып каап турар.

Мал кажааларының тудуун калбартып, малды чылыг кажаалар-биле хандырар күш болгаш техника совхозта бар. Совхозтуң дирекциязы болгаш партия организациязы бар күштү чөп организаставайн, техниканы чөп ажыглавайн турар.

Район ниитизи-биле сиген болгаш силос белеткээр планын күүсетпээн. Октябрь 1-ге чедир сиген кезилдезин чүгле 59 хуу күүсеткен. Мал чемнери белеткээр планы күүсетинмейн турда-ла колхозтар болгаш совхоз савар бөлүп сараттаар ажылды чугулага көрбээнинден тараа шөлдериндe чүс-чүс тонна саваңнар болдүнмейн артып калган.

Кышка улур белеткел ажылдарын күштелдирип тургаш, ниитиниң малына тодуг болгаш чылыг чем-суурларны тургузар дээш колхозтар баштаар черлери, партия организациялары колхозчу ажылчыларны мобилизастаары эргежок чугула.

С. АЛЕЕТ,
«Шынның» корреспондентизи.

ФЕЛЬЕТОН

ОЛЧАЛЫГ ЧЕР

Валентина Воронкова «Тыва тудуг» трестизинге эге баштай-ла аная ажылчын болуп кирген. Ол кандыг-даа тускай эртем чок. Ынчалза-даа ол склад эргелекчилээринге азы кандыг-бир материалдыг үнелиг чүүлдерни баш билир ажылга туралыы кедергей турган.

Тудуг трестизинге ажылдап келген үезиниң иштинде Валентина Воронкова бодунун ол сундулуун көргүскен боордан өске, ак-сеткилдиг ажылчын кижиниң ролюн ойнап шыдаваан. Трестиниң удуртукчулары ооң ындыг чаныы биле тура-ла херекке албаан.

«Чыткан теве аскынга камгыыл кирер» деп үлегер чугаа хей эвес. Бир-ле хүн кадр килдизиниң начальниги ону кабинединге аппаргаш айтырган:

— Кладовщик болурун күзээр силер бе?

Валентина Воронкова өөрөөнинден үнү безин харлыга бергеш, чүгле бажын согаш кылган.

— Тас-тыр-оо! Ол-ла болгай —дээш, начальник адыштарын дүрбүгүлээн. — Божулга бажыңының тудуушкунунда складты барып хүлээй шаап ал, а дужаалын соонда таарыштырып каай бис аан, ам чай чок-тур бис. Ак-сеткилдиг кижилерге бүзүрээр улус бис.

Кадр килдизиниң буянныг начальниги «ак-сеткилдиг» чогум кымга бүзүреп турарын боду безин билбээн. Кадрларны ажылга шын шилип албас, оларның ажыл-ишчи мөзүзүн эки хынавас чорук бо үдаада база катап кадр килдизиниң начальниги Анна Георгиевнаны далашкан күске ышкаш сүтке дужүрген.

Валентина Воронкова бодунун «мергежээн» ажылын «шыдаар шаа-биле» кылып эгелээн. Складты четче хүлээп албайн тургаш-ла ол ооң иштинге турган үнелиг тудуг материалдарын шуудуп, — хуудурун эгелээн. Ооң кадында хоптак кладовщиктиң саарылгазынга таарымчалыг сезон база турган: кышка белеткел хайныышкынныг эгелээн. Дозуга, белилага, замазкага, чугайга болгаш олифага хуу кижилерниң негелдези өскен. Ындыг олчалыг өйде Валентина Воронкова база ажыл чок олурбаан.

Склад кладовщик-спекулянтының олчалыг чери болу берген. Кажар кладовщик бодунун үүлгединиң изин чажырары-биле база хенертен ревизия болу бээр таварылгада сезиглээшкин үндүрбези-биле бодунун хуузунда хереглелинге чарыгдаткан чүүлдерни дугдаар дээш объектилерде тудуг материалдарын складче дедир эгидип-даа турган-на. Ол үе байдалга таарыштыр бодунун оптуг аргазын база өскерткен.

Замазканы складтан оорлап алырын соксаткаш объектилерде хайгаарал чок чыдар замазканы бир-ийи килограммнан ап эгелээн. Хереглекчилер замазканың өртээн аная хомудал чок төлеп турган. Дүштеки чапсарда, кежээ ажыл шагының соонда Валентина Воронкова бажыңынче куруг чанмайн турган. Дозу, олифа, замазка, хырба суккан сумка, шоодайжыгаштар ооң холундан ыравастаан.

Кладовщиктеп келген үезиниң дургузунда ооң олифаны, дозуну, замазканы чеже хире сатканын, ооң кайы хире олчаны тыпканын чугаалаары берге. Ооң оорлааны болгаш оорлап турары үнелиг тудуг материалдарын камныг чарыгдаар дээш, ооң грамм бүрүзүн камнаар дээш тудугжулар могаг чок демиселди чорудуп турарлар. Ынчаарга чамдык тудугжуларның материалдарга кам чок база сандаргай чоруунуң Воронкова ышкаш самчыгдакчыоорларга ажыглал болуп турары хараздаанчыг.

Өг-бүле болгаш ажыл-агый талазы-биле сандараан Воронкова ышкаш шургумакчы кижини «Тыва тудуг» трестизи ышкаш улуг бүдүрүлгениң материалдыг үнелиг чүүлдерин харыылаар ажылга канчаш киирип алганы? Арын-нүүрүн болгаш ат-алдарын ышкынгаш, чоннуң социалистиг өнчүзүн бодунун хууда эрге-ажылы дээш кара сагыштыы-биле төтчегген чоруур кижини кладовщикке киирип алганы кайгамчык.

Бо талазы-биле хамыктың мурнунда трестиниң баштаар чери, ооң кадрлар талазы-биле килдизи улуг буруулуг. Божулга бажыңының тудуушкунунуң прорабы эш Фунтиков бо дугайында база-ла буруулуг. Кадр килдизи кадрларны ажылга шилип алыр ажылды чугулалаваан, ажылчыннарның ажылга ызырынмас чоруун болдурбас дугайында хемчег албаан болгаш кижизидикчи ажылды бедик деңнелге тургуспаан. Бо бүгү чорук трестиге ийи-чаңгыс шургумал кижилерниң киреринге таарымчалыг байдалды тургускан.

Трестиде Воронковтар чаңгыс эвес. Мурнунда инвалидтер артелинге баш таарыыр черге ажылдап турган Павел Демакин дээрзи трестиде, ооң чугаазы-биле алырга, «кол товаровед» болуп ажылдап турар. Демакин ажыл шагында үргүлчү эзирик турар. Ооң хүн-бүрүде арагалап турары ынча хөй акшаны ол кайын ап турарыл деп чүвени сонуургап көөрүн трестиниң эргелели бодунун херээ эвес деп билип турар.

Демакинниң чыпшыланнаап чугаазындан мындыг сөстерни дыннап болур: «Силерге чүве сөөртүп бээр бе? Азы түүйбү херек бе? Чежени алыр силер? Азы автомашина херек бе, алынар ажырбас... Бо бүгү кажан херегил? Мен шуптузун шыдаптар мен, трестиде мени хүндүлээр болгаш үнелээр...»

Демакинниң мындыг эвилең бараалгаашкынын хереглээр кижилер хөй. Ол эвилең чорук чүс-чүс рубль-биле үнелетинери чугаажок.

Кадрларны шилип алыр ажылдың дендин сулазын база бир мындыг чижектен көрүп болур. «Тыва тудуг» трестизиниң кадр килдизиниң өрээлинден бир катап мындыг сөстер дынналып турган: «Кассир болур силер бе?.. Күзээр ышкажыңаржыл!.. Тас-тыр... Документилер арай таарымча чок кылдынган че?... Таарымча чок чүүлдер турган де... Хей чүве-дир, бис ындыг чүвени барымдаалавайн турар бис! Күзел-ле бар болза ажырбас, дужаалды дораан-на таарыштыра кааптар бис...»

Г. АЛЕКСЕЕВ.

АНГЛИЯНЫҢ ЭКОНОМИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БЕРГЕДЭЭШКИННЕРИ

Сөөлгү неделяда Англияның хөй-ниитизиниң кичээнгейи чурттуң экономика талазы-биле бергедээшкиннеринче угланып турар. Даштыкы садыгның балансызының дорайтаашкыны ажыл-херекчи бөлүктерде онза дүвүрээшкинни болдуруп турар. Англияның садыг министерствозунуң парлап үндүрген медээзин өзугаар алырга, Англияның даштыкы садыг дефициди, 1954 чылдың бирги чартында 274,8 млн. турганыга удур, бо чылдың бирги чартында 445,8 млн. фунт стерлингилер түүнүг болган. Даштыкы садыг балансызының дефицидинин өзүлдези-биле чергелештир, Англияның алдын болгаш доллар курлавыры кызырлып турар: сөөлгү чылда олар чартык миллиард долларга (азы алдының бирээзи хире) эвээжээн болгаш ам-даа кызырылбышаан.

Англияның экономиказында шыңгыы дорайтаашкынның илереп турар демдектери болза саазын акшаның үне чокталырының күштелгени, амыдыралдың үнезиниң өзүлдези, үлетпүрүнүң дыка хөй адырларының дорайтаашкыны болур.

Аная англичаннар хамыктың мурнунда өртек-үненің аартаашкынындан дүвүреп турарлар, өртек-үненің аартаанының уламындан оларның өг-бүлезиниң хөй нуруузунуң амыдырап, аргастанары уламна бергедеп турар. Англияның төп статистика эргелелиниң чоокта чаа парлап үндүрген «көк дептеринде» чижек кылдыр кииртинген чурагайларының көргүзүп турары болза, 1946 чылдан 1954 чылга чедир үениң дургузунда чоннуң кол чем продуктуларынга чарыгдалдары өртектериниң үлгатканы-биле холбаштыр, бүдүн чартык— ийи катап болгаш ооп-даа хөй өскен: хлебке болгаш крупага—50 хуу, эт продуктуларынга—82 хуу, үнүш саржаанга болгаш аная үске—148 хуу өскен. Ынчаарга янзы-бүрү продуктуларга өртек сөөлгү айларда дыка өскенин бо санаашкында киирбээн. Чижээ, Лондон парлалгада үнген медээлер өзугаар алырга, ам англи өг-бүлеле аъш-чем продуктулары садып алырынга хөйну чарыгдаар ужурга тавар-жып турарлар.

Номинальдыг ажыл төлевириниң өөлгү чылдарда чамдык улгадыышкыны тургустунуп келген байдалды чайладып шыдавас болуп турар, чүге дээрге, ол-ла үениң дургузунда өртек-үне талыйтыр аартай берген. Рейтер агентилелиниң дыңнадыын өзугаар алырга, Англияга амыдыралдың өртээ бо чылдың ортан үезинде төөгүге туруп көрбээн эң-не бедик деңнелге четкен. Ортумак англичанин ооң кырынга дорт болгаш аар-саар үндүрүглерниң аар-берге үүргезин база чүүктеп турар.

Ажылчы чоннарның материалдыг байдалы дорайтан турда, ол-ла үеде англи капиталистиг фирмаларның элээн кезиниң ажык-кончаазы чүгле кудулавайн турар эвес, харын-даа өспүшаан турар. Лондоннуң «Күш-ажыл айтырыгларының талазы-биле шинчилел бюрозунуң» медээлерин өзугаар алырга, бо чылдың баштайгы чеди айларының дургузунда англи компанияларның ажык-кончаазы, эрткен чылдың ол-ла үезинге бодаарга 12,8 хуу улгаткан.

Ол бүгү чүүлдер каттышкаш Англияның ажылчы чоннарының ажыл төлевирин бедидер дээш демиселин онза күштелдирген. Лондон солуннарның демдеглеп турары болза, ажыл төлевирин улгаттырар дугайында негелдени ам 7—8 миллион англи ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар идип үндүрүп турар. Англияның ажык-кончаачы бөлүктериниң органы «Файнэншл таймстың» миннип турарыбиле алырга, «саазын акшаның үне чокталыышкыны ындыг негелделерни барыкла чайлаш чок кылып турар».

Ол негелделерни деткээн ажыл соксадыышкыннары улам-на дарый-дарый болгулап турар апарган. Англияның күш-ажыл министерствозунуң тодаратынган медээзин өзугаар алырга, бо чылдың чүгде бирги чартында безин чуртка 1205 ажыл соксадыышкыннары болгулаан. Типография электриктериниң болгаш механиктериниң ажыл соксатканының уламындан Англияның найыслал солуннары бир ай хиреде үнмейн турган. Улуг-улуг порттарның докерлери элээн каш неделя дургузунда ажыл соксадып келгеннер, ынчаарга чүс-чүс судноолар чыгын дүжүрерин маназ, аная-ла туруп турганнар. Машинистерниң болгаш одакчыларының ажыл соксадыышкыны демир орук транспортун дыка хөй хүннерде хөделиишкин чок тургускан.

Англияда буржуаз пропаганда боттарының материалдыг байдалын экижидер дугайында ажылчы чоннарның негелделерин хандырарынга удур калчаалыг кампанияны чорутпушаан, экономика талазыбиле бергедээшкинни ажылчыннарның ажыл соксадыышкыныг демисели болдурган кылдыр көргүзерин орландажып турар. Ынчалза-даа ындыг бадыткаашкын болза херектиң чылдагааның болгаш ужурун үш-үдүрүм кылдыр холаан чорук болуп турар. Экономика талазы-биле бергедээшкиннерни ажыл соксадыышкыннары болдуруп турар эвес, а аная англичаннарның материалдыг байдалының дорайтаашкыны болгаш ажылчы чоннарны дарлаар чоруктуң күштелиишкини массалыг ажыл соксадыышкынынга чедирип турар.

Англияның экономиктиг байдалының дорайтаашкынының өзулуг чылдагаанын чажырарын англи буржуаз пропаганданың аппарады бар-ла шаа-биле орландажып турар. Ол чылдагааннарның кол-колу чурттуң улус ажыл-агыйын милитаризаетап турарында, чепсегленишкин кылырынга үнүп турар бүдүрүлгечи эвес чарыгдалдарда дээрзи ортумак англичанинге улам-на тодаргай болуп бар чыдар. Ол ышынныг чорукту сөөлгү үеде чамдык англи буржуаз солуннар хүлээп көөр ужурга таварышканнар.

«Файнэншл таймс» солун редакция чүүлүнге, «Бот өлүртүнүүшкүү» деп тодаргай эгениң адаанга чоокта чаа мынча деп бижээн:

«Хемчээл чок улуг чарыгдалдарның уъжун харысалганы чазак чүктээр апаар. Күрүне хөрөңгилерин кайы хамаан чок төтчегген турарының тодаргай чижектери камгалал программазындан илдендир... «Англия экономика кризизиниң үезинче база катап киринкен» деп, «Дейли телеграф энд Морнинг пост» солун медегдевишаан, мынча деп бижээн: англи экономиканың тынын ап болур чүве болза «национал орулганың 1/3 кезини арылдырып турар камгалал чарыгдалдарын кызырары болур». Лейбористерниң органы «Дейли геральд» шериг чарыгдалдарын кызырарын негевишаан, сентябрьның эгезинде бижээни болза: «Аъш-чемнин, чырыткының, одалганың, чамдык идик-хеп аймазының өртектери азртаан... Ажыл төлевириниң үне чокталырын болдурбас дээш чазак чүнү-даа кылбайн турар-дыр. Сонгулдаларга тиилелге чедип алгалак тургаш амгы үеге чедир чазактың чондан чажырып келгени сан-хөө кризизи биспи хаара туда бергениниң ол фактызы байдалды улам-на дорайтадып турар-дыр. Чурттуң чыл бүрүдеги орулгазының үштүң бир кезиин (чепсектиг күштерни тежээп турарынга үнүп турар чарыгдалдарны ынчап турары ол—**А. Е.**) хей черге чежеге чедир чарыгдаар чүвел? Чепсегленишкинни үрдүндүреринге удурланган шимчээшкин болгаш Совет Эвилениң база улус демократиязының чурттарының үлегери-биле чепсектиг күштерни кызырар дээн негелде бүгү Англияда күштелип турар».

Хөлүн эртир улуг шериг чарыгдалдарынга удур шимчээшкин хөй-ниитини оожургадыр бодаан чамдык базымнарны кылырынче Англияның чагырыкчы бөлүктерин албадапкан. Чижээ, сентябрьда премьер-министр Иден англи шериг базаларын өөренип көөрү-биле чоруткан болгай. Тускай бөлүктерге чоок турар солуннарның медеглелдерин өзугаар алырга, ооң чоруткан сорулгазының биреэзи болза шериг чарыгдалдарын эвээжедип болур аргаларның дугайында айтырыгны тодаргайлаары болган, ынчалза-даа Англия ол талазы-биле практиктиг хемчеглерни ам-даа албаан болуп турар.

Англи экономиканың бергедээшкининиң өске бир шынгыы чылдагааны болза даштыкы садыг талазы-биле Англияның аарберге байдалы болур, ол бергедээшкин өлээн кезинде даштыкы садыг харылзааларын кара-өжегээр кызыыладып турарындан болуп турар.

Даштыкы садыг талазы-биле америк кызыгаарлаашкынның политиказын эдербишаан, Англия болза Кыдат Улус Республикаже дыка хөй барааннарны үндүр сөөртүрүн хорудаан, ССРЭ-же болгаш улус демократиязының чурттарынче бодунун экспортун кызырган. Ол чорук Англияның даштыкы садыгына аар-берге саълдарны чедирип, Англияның ажык-кончаачы болгаш политиктиг бөлүктериге удурланыышкынны болдуруп турар. «Бодунун экономиказынга күш четпиннес чепсегленишкиниң аар-берге үүргечүктешкизиң эрттирбишаан, Англия ол-ла үеде Совет Эвилели-биле болгаш өскедаа социалистиг чурттар-биле бодунун садыглажыр аргаларын улгаттырарын тоомчага албайн турар» деп, «Дейли геральд» солун чоокта чаа эпчоксунуп демдеглээн.

Чөөн чүктүң чурттары-биле бодунга ажыктыг экономиктиг харылзааларны кызырарынче Англияны сагыш киирбишаан, саълдар хамаарылгалыг америк бөлүктер ол-ла үеде капиталистиг рынокларга Англияны үндүр кызып турар. Англияның экономиктиг парлалгазының медээлерин өзугаар алырга, 1938 чылдан 1953 чылга чедир үениң дургузунда, үлетпүрлүг чурттарже чорудун турар хөвең-саазын, пес-таавының бүгү делегей өкспортунга Англияның үлүү 44-тен 16 хуу чедир кудулап баткан, ынчаарга АКШ-тың үлүү 6-дан 17 хуу чедир улгатканын сактырга-ла четчир.

Англия барааннарны Каттышкан Штаттарже үндүр сөөртүрүн калбартырынга шаптыктаар дээш, америк эрге-чагыргалар сөөлгү үениң дургузунда дыка хөй хемчеглерни ап чоруткан. Чижээ, Англиядан АКШ-че сөөртүп киирип турар чадаг тергелерден тырттар **каайылыар чоокта** чаа бедээн. Ол дугайында англи парлалганың дүвүренчиг медээлери четкелек турда-ла «Чиф Джозеф Дэм» деп электростанцияга хереглээр англи дериг-херекселдерни, англи фирмалар америк дериг-херекселдерден ыракта ажыктыг байдалдарга саналдап турза-даа, АКШ алырындан ойталаан дээрзин чарлап үндүрген. АКШ-тың ол базымын англи солуннар ыыт-шимээнинг удурланыышкыннар-биле уткааннар. Англияның даштыкы херектер министерствозу АКШ-тың күрүне департаментизинче дыызыг негелдени салган. Ынчалза-даа англи садыгга хамаарыштыр АКШ-тың талазындан чорудун турар кызыгаарлаашкынныг хемчеглер соксавайн турар. Ындыг байдалдарга «долларлыг» талалар-биле садыгның өмек-демектиг харылзааларын чорудары Англияга уламна ажык чок болуп бар чыдар. Англияның садыг министерствозунуң Лондонда «Экономист» деп журналга чижек кылдыр көргүстүнген сөөлгү медээлерин өзугаар алырга, «доллар зоназы» дээрзи-биле санажылгаларга Англияның дефициди бо чылдың бирги кварталында, эрткен чылдың ындыг үези-биле деннээрге, үш катап өскен болгаш 114 млн. фунт стерлингилер четкен болуп турар.

АКШ-тан аңгыда, капиталистиг чурттарның рыногунга Англияны Барыын Германия болгаш Япония улам-на күштүг үндүр кызып турар. Чижээ, «Файнэншл таймстың» дыннадыын өзугаар алырга, бо чылдың бирги чартында Италияже англи экспорт эрткен чылдың ындыг үези-биле дөмейлээрге 32,5 миллиондан 25,6 млн. фунт стерлинг чедир кызырылган, ынчаарга Герман Федералдыг Республиканың Италияже эксопорту 57 миллиондан 60,4 млн. фунт стерлинг чедир өскен. Япония кандыгыл дээрге, ооң үндүр сөөртүп турар барааннары, ылаңгыя пөстаавы кылыглары, англи продукцияны чүгле чамдык чөөн чүк рынокларынга үндүр кызып турар эвес, харын-даа Британ империяның иштики рыногунда безин үндүр кызып турар.

Чагыгларның эвээштээнинин болгаш даштыкы фирмаларның талазындан адаанажылганың күштелгениниң уламындан Англияның хөвең-саазын үлетпүрүнүн улуг төвү Ланкаширниң дыка хөй бүдүрүлгелери хагдынып турар. «Дейли экспресс» солуниуң дыңнадыы-биле алырга, 1955 чылда Англияга пес-таавының 50 фабрикалары хагдынган. Дыка хөй фабрикалар долу эвес күзениг-биле ажылдап турарлар. Бо чылын пес-таавы бүдүрүлгелериниң 22 муң ажылчыннарны үндүр ойлаткылаан.

Англияның национал экономиказын экижидер чорук бүгү чурттар-биле садыг харылзаазын таарыштыр тургуспас болза болдунар арга чок дээрзин Англияның ажык-кончаачы бөлүктери тодаргай медереп билип турар апарганнар. Олар боттарының хуузунда эрге-ажыктарын барымдаалаш, Англияның Совет Эвилели-биле, Кыдат Улус Республика-биле, улус демократиязының европа чурттары-биле бот-боттарынга ажыктыг экономика харылзааларынга шаптыктап турар кызыгаарлаашкыннарны узуткаарын улам-на шиитпирлиг негеп турарлар.

Дөрт күрүнелериниң чазактар баштынарының Женева чөвүлел хуралының соонда бүгү делегей байдалынга болган өскерилгелер Англияга чаа идегелдерни болдурган. Чепсегленишкиннерни үрдүндүрериниң Англияга үржуктуг политиказын соксадыр дугайында негелделер күштелген. Англи найыслалдың ажыл-херекчи району Лондон Ситиге-даа, ооң ажылчын кварталдарынга-даа хөй саныг кижилер Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг лагерьнин өске-даа чурттары-биле экономика харылзааларын хөгжүдүп болурунуң дугайын бо хүннерде идегел-биле чугаалажып турар апарган.

Англи экономиканың келир үези бо негелделерни канчаар барымдаалап көргениниң болгаш ол идегелдериниң канчаар шынзытынганынан улуг чергелиг хамаржыр дээрзинге чигининг турбас.

А. ЕВСЕЕВ.

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының күүсекчи бюрозунуң сессиязы

БУДАПЕШТ. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының (ПБФ) күүсекчи бюрозунуң 28-ки сессиязы Будапештиде ажыттынган.

Күүсекчи бюронуң ажылынга ПБФ-ның даргазы Д. Ди Витторио, ПБФ-ниң чиргине секретары Л. Сайян, Федерацияның оралакчы даргалары Ш. Данге (Индия), А. Диалле (Африка), А. Ле Леап (Франция), Л. Пенья (Куба), Л. Соловьев (ССРЭ), Л. Толедано (Латин Америка чурттары), Ф. Зупка (Чехословакия) киржип турар.

ПБФ-ниң күүсекчи бюрозу моон адаанда хүн айтырыын бадылаан: 1. Делегей байдалының болгаш тайбың дээш, эки амыдырал болгаш хосталга дээш профэвилелдериниң демиселинде чаңгыс эптиң хөгжүлдезинин дугайында отчёт. 2. Каттышкан Нациялар Организациязында профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының, күш-ажылдың делегей организациязының (КДО) болгаш делегейниң өске-даа организацияларының ажыл-чорудулгазының дугайында отчёт. 3. Херээженнериниң профэвилед эргелерин камгалаарының болгаш амыдырал байдалын экижидериниң эрге-ажыктары дээш чыылдырар ажылчы херээженнериниң Бүгү-делегей конференциязынга организастыг белеткелдин дугайында отчёт.

Оон соонда хүн айтырыының ийнги үүлүнүң талазы-биле отчёт илеткелди (бирги үүлүү арай орайтадыр чугаалажыр апаар) ПБФ-ниң секретары Лю Чжан-мэн кылган.

Отчёт илеткел талазы-биле санал бээри калбарган.

(СЭТА).

Белорус культураның декадазының Польшада доозулганы

ВАРШАВА. Белорус культураның декадазы Польша Улус Республикада доозулган. Операның болгаш балеттиг белорус күрүне театрының солистериниң түңнел концерти Варшаваның күрүне операзының залынга болган. Көрүкчүлериниң аразында найыслалдың бүдүрүлгелериниң ажылчыннары, эртем, культураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары, найыслалдың хөй ниитизиниң төлөөлекчилери.

Польшаның каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының бирги секретары Б. Берут, Польша Улус Республиканың күрүне чөвүлелиниң даргазы А. Завадский, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ю. Пиранкевич, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Политбюро кежигүннери, чазак кежигүннери, дипломаттыг корпус концертке олурушкан.

Белорус артистер классиктиг опералардан арияларны, Белоруссияның улустуң ырларын, балет чүүлдерин күүсеткеннер. Концерт улуг челиишкинниг эрткен.

Польша Улус Республиканың культура болгаш уран-чүүл министри В. Сокорский Польшада белорус культураның декадазының киржикчилеринге алдар болдурган хүлээп алышкын кылган.

(СЭТА).

Югославияның коммунистер эвилелиниң Белград хоорай конференциязы

БЕЛГРАД. «Борба» солуннуң дыңнадып турары болза, Югославияның коммунистер Эвилелиниң алдыгы Белград хоорай конференциязы Белградка ажыттынган.

Югославияның коммунистер эвилелиниң хоорай организацияларының болгаш хөй ниитиниң болгаш политиктиг организацияларның төлөөлекчилери—450 төлөөлер конференцияда киржип турар. Югославияның коммунистер эвилелиниң кежигүнү Моша Пьяде, Сербияның коммунистериниң эвилелиниң ТК-зының күүсекчи комитединиң кежигүннери Милош Минич болгаш Риста Антунович база олурушкан.

Белградтың коммунистериниң сорулгаларының дугайында коммунистер эвилелиниң Белград хоорай комитединиң секретары Джурица Нойкич илеткел кылган.

Белградтың коммунистер эвилелиниң организациязы хоорайның политиктиг болгаш ажыл-агый амыдыралынга улуг рольдуг болуп турар деп илеткелчи айыткан. Коммунал тудуушкунуңуң сорулгаларын шиитпирлээринге онза улуг күжениишкиннер негетинген деп Нойкич чугаалаан. Ийи чылдың иштинде Белградка 3183 квартираларны, 126 өөредилге черлерин, хөй поликлиникаларны, эмнелгелерни тутган. Бо үениң иштинде кудумчуларны катап чаартырының чарыгдалдары 383 миллион динар (югослав акша), хоорай транспортунуң—413 миллион динар, өске-даа коммунал албан черлериниң—567 миллион хире динар болган.

Илеткел соонда конференцияның киржикчилеринге Иосип Броз-Титонуң чагаазын номчаан, коммунистер эвилелиниң ажылында четпестерниң болгаш моон соңгааргы сорулгалар дугайын ол ында чугаалап турар.

(СЭТА).

Лейбористиг партияның чыл бүрүдеги конференциязы

МАРГЕТ. (СЭТА-ның тускай корр.). Лейбористиг партияның чыл бүрүде болур 54-кү конференциязы октябрь 10-да Маргеттиң «Уинтер-Гарденс» деп концерт залында ажыттынган. Лейбористиг партияда бактаан турар 685 профэвилед, кооператив болгаш чер-чер организацияларындан 1246 төлөөлер конференцияның ажылында киржип турар. Лейбористиг партияның күүскомунуң килдистериниң болгаш парламент фракциязының ажылының дугайында илеткелдерден тургустунган, лейбористиг партияның күүскомунуң отчёт илеткелин; партияның чер-чер салбырларының болгаш лейбористиг партияда бактаан турар янзы-бүрү организацияларның киргени айтырыгларны болгаш резолюцияларны организастаар талазы-биле күүскомнуң адакы комитединиң илеткелин төлөөлерге киргген.

Сөөлгү чылдарның дургузунда партияның тус-тус кежигүннериниң саны эвээжээнин күүскомнуң отчёт илеткелинде айтып турар. 1954 чылда партияга тус-тус кежигүннер 1952 чылда турганындан 80867 кижи эвээш, 933657 кижи турган. Лейбористиг партия сөөлгү парламент соңгулдаларынга 1931 чылдан эгелээш бир-ле дугаарында мурнундагы соңгулдаларга көөрде 1,5 миллион эвээш бадылаашкынны ап, бодунуң талалакчыларының санын өстүрерин чедип албаан деп чүвени илеткелдин авторлары демдеглээн.

Соңгулдаларга партияның аштырышкынының чылдагааннарын тайылбырлаар сорулга-биле күүском Гаральд Вильсон даргалаан адакы комитетти тургускан, ол комитет организастыг ажылды шинчилээр деп илеткелде чугаалаан. Ол адакы комитеттиң баштайгы илеткелинден алгаш көөрге, соңгулдаларга лейбористерниң аштырышкыны организастыг ажылда четпестерниң уламындан болган деп оон авторлары санап турар. Ынчалзажок чер-чер организацияларының резолюцияларын болгаш парлалга тайылбырларын ёзугаар алырга, соңгулдаларга аштырышкынниң кол чылдагааны барыын үзелдиг лейборист баштыңнарның социализмниң принциптериниң ойталаанында база оларның иштики болгаш даштыкы политиказының консервативтиг партияның политиказыбиле чаңгыс аай болуп турарында деп партияның кежигүннери санап турар.

Лейбористиг партияның конференциязынга чугаалажып көөрү-биле 418 резолюцияларны болгаш оларга хамаарыштыр 115 эдиглерни киирген. Оларның иштинден 311 резолюцияларны өске ындыг уткалыг резолюцияларга хамаарыштырган болгаш чамдыктарын организастыг комитет 38 ниити резолюциялар кылдыр каттыштырган.

Октябрь 10-дагы эртенги хурал лейбористиг партияның күүскомунуң даргазы Эдит Саммерскилдиң чаңчыл болган кыйгырыы-биле эгелээн. Оон чүгаазының соонда конференцияның төлөөлери конференцияның чугаалажып көрүлдезинге киирген резолюцияларның болгаш оларны чугаалажыр чурумнуң дугайында организастыг комитеттиң илеткелин дыңнаан.

Лейбористиг партияның политиказының дугайында айтырыгны көөрүнче шилчээш конференция бир-ле дугаарында Гованның (Ланаркширде) тус чер организациязының киирген резолюциязын чугаалажып көргген. Лейбористиг партияның сорулгазы болза, социализмни тургузары болгаш ол сорулганы чедип алырының программазы кылдыр үлетпүрүнүң кол адырларын бүдүрүлге өөлеринге кандыг-даа комценсация чокка национализастаар чорукту көдүрүп үндүрери болур деп ол резолюцияда чугаалап турар.

Резолюция дугайты лейбористиг партияның чер-чер организацияларының өлөөн хөй төлөөлекчилери санал берген. Санал бергеннериң хөй нуруузу лейбористиг шимчээшкинниң үндезин салыкчыларының чарлааны принциптерже партияны дедир ээлдирерин негээн. Лейбористиг партияның кол буруузу болза, организастыг ажылының четпезинде эвес, харын тускай, ёзулуг социалистиг политиканың чогунда деп төлээ Долтон демдеглээн. Хеммстедтиң (Лондоннуң району) тус чер организациязының төлөөлекчизи конференцияның кол сорулгазы болза, үлетпүрүнүң кол адырларын национализастаарының принцивин бадыткаар болгаш ол сорулганы чедип алырының тодаргай планын дараазының конференциязынга ажылдап кылырын күүскомдан негээри болур деп медеглээн.

(СЭТА).

Америк леглоннуң съездизинге Даллестиң чугаазы

ВАШИНГТОН. АКШ-тың күрүне секретары Даллес Майамиде (Флорида) америк легион организациязының съездизинге даштыкы политиктиг чугаазын кылган. «Нью-Йорк таймс» солуннуң медеглелин ёзугаар алырга, даштыкы херектер министрлериниң Женевага ам болур чөвүлел хуралынга хамаарыштыр АКШ-тың программазы ол чугаада ғайылбырлатынган.

Ол программа «Женеваның -угаан-бодалынга», тодаргайлаарга чурттар аразынга бүзүрежир болгаш кады ажылдажыр чорукту дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралынга илергейлетинген угаан-бодалынга удурланышкак болуп турары Даллестиң чугаазындан илдең.

Совет Эвилелиниң улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадырынче угланган политиказын АКШ-тың күрүне секретары барыын талакы күрүнелериниң талазындан «күштүң туружундан» политиканың түңнели кылдыр көргүзерин ораладшкан. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказынга бүзүревес чорукту нептередирин ораладжып, Даллес ол политика «аваа-ла оптуг арга» болуп турар деп медеглээн. Ол хирезинде Совет Эвилелиниң даштыкы политиктиг базымнары-биле холбаштыр бодунуң мурнундагы даштыкы политиказын чорудары Каттышкан Штаттарга аажок бергедээн деп ол билинген. «Бистиң чуртувус болунуң даштыкы политиказынга мындыг берге болгаш кижиргенчиг сорулгага кажан-даа таваржып көрбээн боор» деп ол медеглээн.

Өскелериниң девискээринге америк баштаан шериг блоктарын болгаш шериг базаларын херек кырында тургузуп тургаш, «улустар аразынга кады ажылдажылгаже» Даллес кыйгырган.

«Каттышкан Штаттар нейтралитеттиг болдунар аргалыынга бүзүревейн турар» деп Даллес медеглээш, нейтралитеттиң политиказы «эргижирээн концепция» болур чүве деп бадыткаан. АКШ-тың политиказының сорулгазы болза, Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарының база Чөөн Европа улустарының шилип алганы улус-демократтыг тургузугнуң чаалап алышкыннарын узуткаары кылдыр көрүп турары Даллестиң чугаазындан тодаргай болган.

Дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының Женева чөвүлел хуралы АКШ-тың даштыкы политиктиг угланышкынын өскертириңге чедирбес ужурлуг деп билиишкинни күрүне секретары берген.

Агаардан чурук тырттырар болгаш шериг мөдээлерин солчур дугайында президент Эйзенхауэрниң саналдары хүлээп алдынмаан шагда чепсегленишкиннерни кызырарынче болгаш атомнуг чепсекти хоругдаарынче АКШ уткуштур барбас деп медеглээр дээш, Даллес чазактар баштыңнарының Женева чөвүлел хуралының дугайын сагышка киирип турганы ол. Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле, база мурнунда АКШ-тың чөпшээрешкени өске саналдарның дугайын Даллес сагындырбаан.

(СЭТА).

Ливанның болгаш Иранның даштыкы херектер министрлериниң медеглели

КАИР. Араб чурттарының даштыкы херектер министрлериниң Каирде чөвүлел хуралынга киржип турар Ливанның даштыкы херектер министри Селим Лахудту Египеттиң премьер-министри Гамаль Насер хүлээп алган. «Египет армияны чепсегленишкинге бүгү-ле хамаржып турар чүүлдерни деткирин Ливанның президентизиниң, чазааның болгаш улузунуң мурнундан Египеттиң премьерине илереткен» деп Лахуд журналистерге медеглээн.

Ливанның чазаа даштыкы күрүнелер-биле эвилелге киржириңден ойталап турар деп оон ынай Лахуд демдеглээн.

«Ливанның киржир деп чөпшээреп турар карачаңгыс эвилели болза, араб чурттарының эвилели болур» деп Лахуд медеглээн.

«Роза Эль-Юсеф» сеткүүлүүң дыңнатканы-биле алырга, база-ла Египетте турып турар Иракты даштыкы херектер министри Башаян Чехословакиядан боочепсекти Египет садып алыр дугайында дугуржулганы Иракты чазаа деткип турар дээрзин египет чазакка дыңнаткан.

(СЭТА).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинден белекти Неруга дамчыдып бергени

ДЕЛИ. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге Нерунуң чораан дугайында тураскаал кылдыр Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң кол комитединден болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар Министерствозундан аңаа белек кылдыр чоруткан араб уксаалыг «Колос» деп шолалыг аскыны Индияның премьер-министри Неруга дамчыдып бергениниң тускай ёзулалы октябрь 11-де болган.

Белекти ССРЭ-ниң Индияда элчини М. А. Меньшиков дамчыдып берген. Белек дугайында Премьер-Министр Неру өөрүп четиргенин илереткен.

(СЭТА).

ИНДОНЕЗИЯДА ПАРЛАМЕНТ СОҢГУЛДАЛАРЫ

Индонезияның компартиязының чиңгине секретары Айдиттиң медеглели

ДЖАКАРТА. Сентябрь 29-та болган парламент соңгулдаларының баштайгы түңнелериниң дугайында индонезияның Коммунистиг партиязының чиңгине секретары Айдиттиң медеглелиң парлап үндүрген.

Реакцияның болгаш колониалдыг күрүнелериниң бүгү күжениишкиннери турза-даа, «демократтыг күштер тиилелгени чедип алган» деп Айдит бодунуң медеглелинде демдеглээн. Машуминиң Мусульман партиязы болгаш социалистиг партия аштырышкынга таварышкан, ол болза, «даштыкы капиталдың база аштырышкыны болур» деп ол чугаалаан. Национал партия колониализмге улур үргүлчү демисежип турарының ачызы-биле, Азия болгаш Африка чурттарының конференциязын эртиреринге чугула рольдуг болганының ужурунда ол партия бирги черни ээлээн. Нахдатул Уламның мусульман партиязы тиилээн, чүге дээрге ол партия Машуми болгаш социалистиг партияларга бодаарга колониализмге удур национал чаңгыс эп болгаш хамаарышпас чорук дээш туржып турар.

Баштайгы медээлер-биле алырга 6075 муң бадылашкыннарны алган Коммунистиг партияның чедиишкининиң чугулазын Айдит айыткан. Коммунистиг партия болза, чуртта улуг күш болуп турар дээрзин соңгулдалар көргүскен деп ол чугаалаан. Компартияның чедиишкини сагыш сеткилдиң болгаш чаңгыс эптиң тиилелгези болур болгаш компартия массаларбиле бызыг харылзаалыг болуп турары ол. Бо харылзаалар ең ылангыяда Явада болгаш Суматрада бызыг.

Барыын талакы күрүнелер, ылангыя СЭАТО пактызының киржикчилери демократияның күштериниң тиилелгезинден дүвүреп турар, чүге дээрге олар Индонезияны бо пактыже киир тырттарын кордап турар деп Айдит демдеглеп турар. Ам соңгулдаларның түңнелинде национал партияны болгаш Нахдатул Уламның мусульман партиязын баштадыр ёзулуг коалистиг национал чазак тургузарынга бүгү болдунар аргалар бар болуп турар деп Айдит демдеглээн. Бо чазакка Коммунистиг партия, Машуми партиязы, каттышкан мусульман партия, Паркиндонуң христиан партиязы болгаш өске-даа национал бөлүглежиишкиннер база-ла кирген турар ужурлуг. Ындыг чазак болза, бүгү национал күштерни каттыштырар болгаш төрээн чурттуң бүрүн хамаарышпазы дээш, улустуң чаагай чуртталгазының көдүрлүүшкүнү дээш демиселди эгелээр деп Айдит айыткан.

(СЭТА).

Барыын талакы күрүнелериниң Египетти күткүп турары

НЬЮ-ЙОРК. Чепсегленишкинни Чехословакиядан садып алыр дугайында египет чазактың шиитпири-биле болгаш Египет дээрге, хамаарышпас даштыкы политиканы чорудуп база бодунуң иштики херектериниге даштыкы чаржалажылганы болдурбайн турар хамаарышпас күрүнедир дээрзиниң дугайында Египеттиң премьер-министри Насериң медеглели-биле холбаштыр, америк парлалга Египетке өжээннешкек кампанияны эгелээн.

Египетке боо-чепсекти берип турар чорук болза, Чоокку Чөөн-чүкке «күштерниң деңзигүүрүн» барыын талакы чурттар хажыдып турары ол эвес-тир деп америк парлалга бадыткап турар. Херек кырында шынны кара-өжегээр өскертишаан, солуннар болза египет-чехословак садыглажыганың дугайында дыңнадыгларны: «Каирде дүлгөзинниг кижилер», «Ортаакы Чөөн-чүктүң кырында бак-ёра ооштаан кара-булут диргелип келген», «Ортаакы Чөөн-чүкте база-ёра ооштап турар болуушкуннар» деп өске-даа эгелерниң адаа-биле парлап үндүрүп турарлар.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң кыжаныгыг аян-биле бижээн мурнуку үүлүнге: «Египет боо-чепсекти бодунуң ап болур черинден садып алыр эргелиг» болзажок, боо-чепсекти «Совет блоктан» садып алыр дугайында ооң шиитпири болза, «өнчүк чөңгээлиг болгаш харыысалга чок чоруктур» деп медеглээн.

Вашингтондан Египетче ужудуп чоруткан, күрүне секретарының дузалакчызы Аллен «хамыктың мурнунда Египеттиң премьер-министрин» боо-чепсек садып алыр дугайында Чехословакия-биле бодунуң дугуржулгазындан ойталаарынче албадаар апаар деп «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң Вашингтон корреспондентизи Тэйт дыңнадып турар. Америк экономиктиг дузаламчыны соксадыр деп Аллен кыжаныр дээрзин Тэйт айтып турары ол.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң Лондон корреспондентизи Уэллестиң бижээни болза: «Каттышкан Штаттар болгаш Англия Ортаакы Чөөн-чүктүң караанга көзүлдүрле кадыг-дошкун дипломаттыг аштырышкынга таварышкан деп Лондоннуң чамдык дипломаттыг бөлүктери санап турарлар... а оон өскелери болза, ам-даа шоолуг эвес болдунар арга бар, демниг англиамерик ыйышкын Египетти бодунуң политиказының уржуктарын көөрүнче албадап болур боор деп бодап турарлар».

Насериң чазаа болза, боо-чепсекти алыр дугайында Чехословакия-биле дугуржулга чаргаш, «бодунуң догунналашкынын айыылдың адаанга тургускан магат чок» деп «Нью-Йорк пост» солуннуң корреспондентизи Лэш бадыткап турар. «Чамдык бөлүктерге «Мосаддык» деп ат хоратан үүл кылдыр дыңналып турар» деп ол оон ынай бижээн. «Египетте Насерге удур хөөн бодалдарны барыын чүк өнемчидип турар апарган деп чугаалаар болза, арай эрте болур ийик. Күрүне секретарының дузалакчызы Аленниң Каирже чоруткаңы болза, Каттышкан Штаттар байдалды этиннес деп санавайн турарының дугайын чугаалан турары ол-дур» — деп Лэш уламчылаан.

Алленниң сорулгазы болза, Египеттиң шиитпирин Каттышкан Штаттар кайы хире шыңгыызы-биле көрүп турарын «медереп билириче Насерни албадаары болур» деп бодап турарлар дээрзин Лэш бижээн. Каттышкан Штаттар Насерни күткүп болурунуң дыка хөй хевирлери туруп турар, ол хевирлерге кирер чүүлдер болза, «бот-бодунуң айыыл чок чоруун хандыржыр» дугайында хоойлуга үндезилээш, боо-чепсек бээр дугайында Израильдиң дилээн хандырары, а ол ышкаш, бир эвес «Израиль биле бактажы берген» таварылгада Египет Айыыл чок чоруктун Чөвүлелинге барыын таладан кандыг-даа дуза кордаан хөрөө чок дээрзин баш удур сагындырары болур деп Лэш немеп турар.

«Амдыы чылын Суданны Египет-биле каттыштырары ам болдунар арга чок деп санап турарлар» дээн сагындырыглыг чүүлдү «Вашингтон пост энд Таймс геральд» солун бижээн.

Чехословакия-биле «дугуржулганы ол күш чок болдуруп, дүжүрер ужурлуг дээрзинге египет премьер-министр Насерни бүзүредир сөөлгү ораладжыышкынны» кылыр дээш Аллен «арлы-хона берген» деп «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң корреспондентизи Вашингтондан бижип турар.

(СЭТА).

Барыын-герман солунга фон Бониниң чүүлү

БЕРЛИН. «Рейнишвестфелише нахрихтен» солунга фон Бониниң чүүлүн парлаан. Ол чүүлде нейтралитеттиң политиказын Германияның катап каттыжышкынының оруу кылдыр деткип турар.

«Даштыкы херектер министрлериниң октябрь 27-де эгелээр чөвүлел хуралынга улуг идегелдер баш бурунгаар онаатынын турар. Ол чөвүлел хуралдың чорудулгазында ийи герман күрүнелерни катап каттыштырарынга чедирип келги дег шиитпир чедип алдынар деп идегелди илергейлевишаан, фон Бонин «немец улус бодунуң караанын шиин база дагын Женеваже четикпейн шиглеп турар» деп бижээн. «Герман айтырыг дугайты чугаалажышкыннарның буурап дүжериниң дугайын бодаар чорукту шиитпирлии-биле хүлээвейн турар бис. Германияның салым-чолунуң дугайында айтырыг талазы-биле дөрт улуг күрүнелериниң дугуржулга чедип алырынга ёзулуг ынаныштың барынга харын бүзүреп турар бис» деп ол бижээн.

«Ол ынаныш чогум чүү болуп турарыл база ону канчаар ажыглап болурул? — деп фон Бонин айтырыш турар. — Чүвениң амты байдалы мындыг турда, Совет Эвилели НАТО-нуң зоназы Одерге чедиргазы оон туржук Одер-Нейсе шугумун безин кежилдир калбарар аргалыг болгу дег ындыг шиитпирге чөпшээрежип шыдаас. Ындыг болганда, бир эвес барыын талакы күрүнелер федералдыг респуоликабиле кады, Германияда ийи гүр күрүнелер тургустуна берген боттарының ындыг туружун чүткүлдүг барымдаалаар болза, НАТО-га каттыжып кирер дугайын айтырыгны шиитпирлээринге хостуг болур чорукту тывыскан турар ужурлуг, ынчаарга Россия ол айтырыгны шыңгыы чугаалажырындан безин дегийт-ле ойталай бээр».

Барыын чүктүң ол саналындан «чугаалажышкыннарга таарымчалыг үндезинни көрүп болбас...»

Шынап-ла сан чок хөй немецтер базала бистер ышкаш Федералдыг Республиканы болгаш ГДР-ни герман күрүне кылдыр дүргени-биле катап каттыштырарының карачаңгыс идегели болза, ук күрүне чөөн болгаш барыын чүктерге хамаарыштыр шыңгыы нейтралитетти камгалаарын хүлээнири, болдунар аргалыг хемчээлдерге ол күрүненің догуннаашкынын улуг күрүнелер магадылаан база бодунуң иштики политиказынга хостуг болгу дег бодунуң нейтралитедин хандырар аргалыг болуру кылдыр көрүп турар» деп фон Бонин бижээн. Мындыг шиитпирни хүлээвес кижилер «кандыг-бир эки саналды киирип шыдаар шинек чогу чаагаар-ла билдингир» деп фон Бонин бижээн.

«Бир эвес тускайланчак ийи күрүнелериниң катап каттыжышкыны ырак эвес келир үеде боттанган турарын күлээр болза, Федералдыг Республиканың болгаш ГДР-ниң аразынга чөвүлел хуралдарның база чугаалажышкыннарның чайлаш чогунга бичии-даа чигзиниишкиннер туруп шыдавас» деп фон Бонин түңнеп бижээн.

(СЭТА).

Канцлер Аденауэрниң аарааны

БЕРЛИН. Федералдыг канцлер Аденауэрниң аарааныың дугайын барыын герман солуннар дыңнадып турар.

«Федералдыг канцлериниң аарыы ээлээн үр апаар» болгаш ээлээн үениң дургузунда чазактың ажыл-хөрөөн кылырынга аваа шаптык болур деп Бонда Барыын Германияның ДПА агентилели дамчыткан.

К. Аденауэр өкпе дегдириишкини-биле аараан деп агентилел дыңнаткан.

(СЭТА).

Редакторнуң хүлээлгезин күүсеп турар К. Л. САРЫГ.

ДУЗААН КАПУСТА

Дузаан капуста болза, С витаминниң болгаш чамдык минералдыг дустарның ёзулуг үнер дөзү болур. Капустада кижиге эргежок чугула кальций дузу дыка хөй. Ында организмге бүдүмелдериниң шын сайгарлырынга дузалап турар B_2 витаминниң ээлээн хөй саны, 2 хуу хире белоктар, 5 хуу хире чигир, 1,7 хуу клеткажыгаштар болгаш 90 хуу суг чоруур.

Капустаны дузап турар үеде ында турар чигир болза, сүт ажыдар бактерияларның хөделиишкини-биле ажып, сүт кислотазы болу бээр. Сүт кислотазы иридер микробтарның өзүп көвүдээрин шаптыктавышаан, капустаны дүрген баксыраашкындан камгалап, аваа эки амдан киирер.

Шын дузаан капуста болгаш оон суу С витаминни хөйүбиле бодунда тудуп турар. Чижээ, 100 грамм дузаан капустада ол витамин 20 миллиграмм хире чоруур. С витаминни кижиниң хонукта хереглээри 50 миллиграмм болур. Ынчангаш дузаан капуста үнелиг болгаш чугула аъш-чем продуктузу болур, ылаңгыя чаа ногаалар болгаш кат-чимистер ховар үелерде—кышкы болгаш часкы үеде ол кончуг эки.

Ынчалза-даа капустаны шын эвес кадагалаар болгаш шын эвес дузап кылыр болза, ол витамин барык-ла шуут чок болур.

Капустаны нуля хире температурага, ол суук чүүл-биле шыптынган турар кылдыр кадагалаары чугула. С витамин суук чүүлден ужулган капустага дүрген баксыраар. Ынчангаш ону чемге хереглээриниң мурнунда ынчаар кылып турарының ужуру ол.

Дузаан арыг капустаны чуп болбас, чүге дээрге, витаминнерни, минералдыг дусту болгаш өске-даа ажыктыг бүдүмелдерни суг чуп кааптар. Бир эвес дузаан капуста кончуг ажыг болур болза, ону сы тудар азы өске ажыг эвес ногаалар—свёкла, морковь-биле кадар.

Щи белеткеп тургаш дузаан капустаны изиг суук мунче катташ, хайындырар, оон халывын так дуглаар: ол чорук С витаминиң баксыраарын болдурбас.

Дузаан капуста болза, кижиниң чеминге ногаларының чедиишпезинден болур тырыктаашкын үезинде онза ажыктыг. Өске чемнер-биле (эът, картофель, каша) шоолуг хөй эвес капустаны (150—200 грамм) холуурга ижин-шөйүндүнүң ажыл чорудулгазын экижидер.

Дузаан капуста баарның хоочураан аарыгларынга база ажыктыг. Мындыг таварылгада ижин-шөйүндүлериниң ажыл чорудулгазын экижидеринге ол эки сатлдарны чедирип, баарның байдалын экижидер.

Капуста болза, аъш-чемге углеводтарның санын кызыгаарлаары чугула апарган бүгү-ле аарыгларының үезинде үнелиг аъш-чем продуктузу болур. Ынчангаш ону семиринр аарыгның, а ол ышкаш чигир аарыының үезинде хереглээрин сүмелеп турар.

Семиринр аарыгның база оон-биле кады чүрек-дамыр аарыының (чүрек кеми, кардиосклероз болгаш өске-даа) үезинде чүнү канчаарыы? Дузаан капустада чүрек болгаш хандамыр аарыының үезинде кызыгаарлатынар ужурлуг чем дузу дузаан капустада чоруур болгай.

Ындыг таварылгада дузаан капустаны чивейн барып болбас. Чемге хереглээрде ону агым сугга чуур херек. Ол хөй санныг витаминнерни болгаш минералдыг дустарны чилирердаа болза, ажыктыг болуп, ижин-шөйүндүнүң ажыл чорудулгазын таарымчалыг болдурар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизинин — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтериянын—3—65,

ТС—02321. Культура эргелелиниң типографиязы.